

**MAAHANMUUTTAJAMIESTEN YLIRAJAISTEN
SUHTEIDEN HYVINVOINNIN ULOTTUVUUDET JA
MASKULIININEN IDENTITEETTI
PAKKOMUUTTOTAUSTAISTEN MIESTEN KOKEMUKSIA PERHEESTÄ
EROSSA OLEMISESTA**

Martti Särkkä
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Sosiaalitieteet
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Martti Särkkä	
Työn nimi Maahanmuuttajamiesten yllirajaisten suhteiden hyvinvoinnin ulottuvuudet ja maskuliininen identiteetti Pakkomuuttotaustaisten miesten kokemuksia perheestä erossa olemisesta	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Pro gradu -tutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 55
Ohjaaja Jiri Nieminen	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Pro gradu -tutkielmani aiheena on maahanmuuttajamiesten yllirajaisten suhteiden hyvinvoinnin ulottuvuudet ja maskuliininen identiteetti. Tutkimuksessani tarkastelen pakkomuuttotaustaisten miesten kokemuksia perheestä erossa olemisesta. Perheestä erossa olemisella on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu olevan merkittäviä vaikutuksia hyvinvointiin ja kotoutumiseen sekä sosiaalityön palvelun tarpeeseen. Aihe on ajankohtainen, koska perheenyhdistämisen kriteerejä on Suomessa tiukennettu viime vuosina.</p> <p>Tutkimus sijoittuu pakkomuuton ja yllirajaisten suhteiden kontekstiin sekä kriittisen miestutkimuksen alueelle. Teoreettisena viitekehystenä on Frank Martelan hyvinvointiteoria, joka perustuu Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin sekä viimeaikaisiin hyvinvointiteorioihin, kuten ns. toimintamahdollisuuksien teorioihin. Tutkimuskysymykseni ovat: 1. Miten yllirajaiset suhteet näyttäytyvät maahanmuuttajamiesten hyvinvoinnissa? 2. Miten yllirajaiset suhteet näyttäytyvät maahanmuuttajamiesten maskuliinissa identiteetissä? Tutkimuksen aineistona on kaksi teemahaastatteluaineistoa, jotka sisältävät yhteensä 35 miehen haastattelut. Analyysimenetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysi.</p> <p>Pitkäaikainen perheestä erossa olemisen ja pitkittynyt tai epäonnistunut perheenyhdistämisprosessi näyttäytyvät miesten hyvinvoinnissa monin tavoin. Huoli ja stressi näkyvät mielenterveysongelmina, perheenyhdistämisprosessin kalleus aiheuttaa taloudellisia ongelmia, ja vuosien mittaan miehet ovat etäännyneet perheenjäsenistään. Miehet kokevat menettäneensä autonomian omasta elämästään, kun viranomaisilla on valta päättää heidän perheensä tilanteesta, mikä näkyy toivottomuutena, näköalattomuutena ja katkeroitumisena. Maskuliininen identiteetti näyttäytyy erityisesti vastuullisen huolenpitoroolin ja velvollisuuksien kautta miesten ponnistellessa pitääkseen perheestään huolta yllirajaisesti. Yllirajaisen suvun ja perheen odotuksia ja sitä kautta miehen rooliin kohdistuvia odotuksia on kuitenkin vaikeassa tilanteessa mahdotonta täyttää. Suhteessa ideaali- ja hegemoniseen maskuliinisuuteen miehet ovat marginaalissa niin oman yllirajaisen yhteisönsä kuin suomalaisen valtaväestön miestenkin keskuudessa.</p> <p>Johtopäätöksinä todetaan, että sosiaalityössä ja muissa palveluissa maahanmuuttajien yllirajaisten suhteiden kontekstin tunnistaminen on tärkeää riittävän ja oikeanlaisen tuen mahdollistamiseksi. Maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja kotoutumisen edistämiseksi perheenyhdistämistä tulisi myös helpottaa.</p>	
Asiasanat maahanmuutto, pakkomuutto, hyvinvointi, yllirajaisuus, maskuliinisuus, identiteetti, perhe	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1	Erik Allardtin hyvinvointinäkemys.....	12
KUVIO 2	Frank Martelan hahmotelma hyvinvoinnin avain-indikaattoreista, jossa mm. autonomia ja elämän merkityksellisyys liitetty Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin.....	17

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
2. TAUSTAA.....	4
2.1. Ylirajaisuus tutkimuksen kontekstina	4
2.2. Maahanmuuttajien hyvinvointi	6
3. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN NÄKÖKULMA	10
3.1. Hyvinvoinnin ulottuvuudet	10
3.1.1. Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet	11
3.1.2. Allardt-hyvinvointi 2000-luvulla	14
3.1.3. Martelan päivitys Allardtin hyvinvointiteoriasta.....	15
3.2. Maskuliininen identiteetti.....	18
3.2.1. Maskuliinisuus	18
3.2.2. Identiteetti	21
4. METODI.....	23
4.1. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoite.....	23
4.2. Aineisto	23
4.3. Aineiston laadullinen sisällönanalyysi.....	25
4.4. Kokemuksen tutkimus.....	27
4.5. Tutkimuksen eettisyys	29
5. TULOKSET	31
5.1. Hyvinvoinnin ulottuvuudet.....	31
5.1.1. Sairaana huolesta.....	31
5.1.2. Raha, raha, raha	33
5.1.3. Emotionaalinen etääntyminen	34
5.1.4. Autonomian menettäminen	36
5.1.5. Voimavarat.....	38
5.1.6. Perheen merkitys.....	39
5.2. Maskuliininen identiteetti.....	40
6. YHTEENVETO	46
LÄHTEET.....	49
Käytetyt aineistot	54

1. JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani aiheena on maahanmuuttajamiesten ylirajaisen suhteen hyvinvoinnin ulottuvuudet ja maskuliininen identiteetti. Tutkimuksessani tarkastelen pakkomuuttotaustaisten miesten kokemuksia perheestä erossa olemisesta.

Pakkomuuttajilla tarkoitetaan pakottavista syistä, kuten sodan, köyhyyden tai ilmastonmuutoksen takia muuttavia ihmisiä, esimerkiksi pakolaisia, turvapaikanhakijoita, ihmiskaupan uhreja ja kansalaisuudettomia ihmisiä. (Leinonen, Hiitola & Jalagin 2021, 2). Ylirajaisilla suhteilla maahanmuuton kontekstissa tarkoitetaan ihmisten valtioiden rajat ylittäviä mm. sosiaalisia, emotionaalisia ja taloudellisia siteitä (Vertovec 2009, 13). Maahanmuuton tutkimuksessa kiinnostus ylirajaisia suhteita kohtaan on kasvanut voimakkaasti 2000-luvulla, kun on ymmärretty, että maahanmuuttajat eivät vain sopeudu uuteen yhteiskuntaan, vaan tämän ohella ylläpitävät pitkäaikaisesti suhteita toisissa maissa oleviin läheisiin, ja nämä suhteet muovaavat vahvasti heidän identiteettejään (Yeoh & Collins 2022, 3; ks. myös esim. Basch, Glick-Schiller & Blanc 1994 ja Glick-Schiller & Fouron 2001).

Maahanmuuttajien ylirajaiset suhteet ovat nousseet viime vuosina Suomessa julkiseen keskusteluun perheenyhdistämisen haasteiden myötä. Perheenyhdistämisestä on keskusteltu erityisesti ihmisoikeusnäkökulmasta (ks. esim. Helsingin Sanomat 2021, 2022 ja 2023, YLE 2022.) Vuoden 2015 pakolaiskriisin - jolloin Suomeen saapui ennätyskelliset 32 000 turvapaikanhakijaa (Sisäministeriö 2023) - jälkeen perheenyhdistämisestä on tehty monin tavoin vaikeampaa. Ulkomaalaihallinnon toimien on nähty koventuneen samalla kun populistinen maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuva keskustelu on lisääntynyt. Kansalaisjärjestöt ovat vuosia ilmaisseet huolensa perheenyhdistämisen vaikeutumisen vaikutuksista perheiden hyvinvointiin. (Fingerroos ym. 2016, 7-13, 80-81; Suomen pakolaisapu 2023.) Yhdenvertaisuusvaltuutettu on todennut, että lapsen edut eivät ole toteutuneet perheenyhdistämissä päätöksissä (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020).

Perhe nähdään tärkeänä ja usein ensisijaisena sosiaalisen tuen lähteenä, ja perheen yhdessä olemisen on todettu merkittävästi edistävän maahanmuuttajien

kotoutumista ja hyvinvointia. Vastaavasti perheestä erossa eläminen ja perheenyhdistämiseen liittyvät vaikeudet, erityisesti pakkomuuttajien pitkäaikainen huoli kotimaansa turvattomiin oloihin jääneistä perheenjäsenistä on kansainvälisissä tutkimuksissa todettu aiheuttavan mielenterveyden ongelmia ja vaikeuttavan esimerkiksi kielen oppimista ja työllistymistä. (THL 2023; Leinonen, Pellander & Hiitola 2019.) Ylirajaisiin suhteisiin ja perheenyhdistämiseen liittyvä tuen tarve on myös keskeinen palveluntarpeeseen vaikuttava tekijä maahanmuuttajien kanssa tehtävässä sosiaalityössä sekä kolmannen sektorin palveluissa. (Turtiainen 2021; Särkkä, Turtiainen & Päivinen 2022.)

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n mukaan maailmassa on tällä hetkellä yli 100 miljoonaa ihmistä, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa pakon edessä, kuten sodan, vainon tai muun kriisitilanteen takia. On yleistä, että kaoottisissa olosuhteissa matkaan lähteneet perheenjäsenet ajautuvat erilleen. Niin ikään on tavallista, että perheillä ei ole varaa tai muuten mahdollisuutta matkustaa yhdessä pitkiä matkoja, vaan turvaa etsimään lähetetään vain osa perheestä tai yksi henkilö, usein mies. Toiveissa on saada perhe myöhemmin yhteen. Perheenyhdistäminen eli oleskeluluvan myöntäminen ulkomailla asuville perheenjäsenille Suomessa asuvan perheenjäsenen perusteella on määritelty ulkomaalaislaissa (301/2004). Myös EU:n perheenyhdistämisdirektiivi takaa oikeuden perheenyhdistämiseen ja YK:n ihmisoikeussopimus oikeuden perhe-elämään. (Suomen pakolaisapu 2023; Maahanmuuttovirasto 2023.)

Pakkomuutto ja siihen liittyvät ylirajaiset suhteet ovat paitsi globaalissa, myös suomalaisessa mittakaavassa merkittävä ilmiö. Siihen liittyvien ihmisoikeuskysymysten ja sosiaalityössä havaitun palvelun tarpeen takia aihetta tulisi tutkia lisää. Sosiaalityö on ihmisoikeustyötä, jolla pyritään parantamaan erityisesti marginaalissa olevien ihmisten hyvinvointia ja elinoloja sekä asemaa yhteiskunnassa. Työskennellessäni kotouttavassa sosiaalityössä pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kanssa olen havainnut, että suurella osalla asiakkaista huoli toisessa maassa asuvasta perheestä värittää merkittävästi elämää. Asiakkuuden alkaessa usein ensimmäisiä kysymyksiä sosiaalityöntekijälle on, kuinka saada perheenjäsenet Suomeen. Asiaan liittyvä selvittely ja tukeminen vie merkittävästi kotouttavan sosiaalityön resursseja, ja pakolaistaustaiset perheet kärsivät viimeaikaisista perheenyhdistämislainsäädännön tiukennuksista monin tavoin. Haluan pro gradullani tehdä näkyväksi tätä todellisuutta. Itse miehenä olen kiinnostunut erityisesti miespuolisten maahanmuuttajien kokemuksista perheestä erossa olemisesta. Maahanmuuttajamiehiin on liitetty monia negatiivisia stereotypioita, (ks. esim. Mankki 2021), ja mielestäni on myös tärkeää selvittää, millaista tukea he tarvitsevat vaikeassa tilanteessa ja haavoittuvassa asemassa. Hyvinvointinäkökulman lisäksi haluan tuoda esille, miten miehet kokevat oman mieheytensä ja maskuliinisen identiteettinsä joutuessaan olemaan erossa perheestään. Tulen osoittamaan, että hyvinvointi ja maskuliininen identiteetti ylirajaisessa

kontekstissa kietoutuvat toisiinsa. Jotta maahan muuttaneita ihmisiä voitaisiin paremmin tukea sosiaalityössä, tulee ylijärjestyminen heidän elämänsä kontekstina tunnustaa paremmin.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, joka sijoittuu maahanmuuton, erityisesti pakkomuuton ja ylijärjestyneiden suhteiden tutkimuksen sekä kriittisen miestutkimuksen kentille. Samalla se on hyvinvointitutkimus, jossa tarkastellaan hyvinvointia ja maskuliinista identiteettiä ylijärjestyneiden suhteiden kontekstissa. Yhtenä keskeisenä teoreettisena viitekehystenä toimii hyvinvoinnin ulottuvuudet, alun perin Erik Allardtin (1975) esittelemä hyvinvointikäsite, jota ovat 2000-luvulla edelleen kehittäneet mm. Frank Martela (2022) sekä Tuula Helne ja Tuuli Hirvilampi (2012, 2021). Hyvinvoinnin ulottuvuudet *having, loving, being* (ja tuoreempi lisäys *doing*) yhdessä viimeaikaisten hyvinvointitutkimusten näkökulmien kanssa antavat kokonaisvaltaisen näkökulman tarkastella maahanmuuttaneiden hyvinvointia. Tutkimukseni metodina on haastatteluaineistosta tehty laadullinen sisällönanalyysi.

Tutkimukseni aineistona käytän valmiita haastatteluaineistoja. Ensimmäinen aineisto on kerätty osana Suomen Akatemian 2018-2020 rahoittamaa hanketta "Perheen erossaolo, maahanmuuttostatus ja arjen turvallisuus: haavoittuvien maahanmuuttajien kokemuksia ja strategioita" ja se kuvaa pakkomuuttajien kokemuksia perheenyhdistämisestä. Toisena aineistona käytän AIKUMETOD-hankkeessa kerättyä haastatteluaineistoa, joka kuvaa maahanmuuttaneiden aikuissosiaalityön asiakkaiden hyvinvointia. AIKUMETOD - Aikuissosiaalityön menetelmien vaikuttavuus oli vuosina 2021 ja 2022 Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön rahoittama tutkimushanke, jonka toteutti Jyväskylän yliopiston Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Tutkielman rakenne on seuraava: Ensimmäinen luku on Johdanto. Luvussa 2. esittelen ylijärjestyksen käsitteen tutkimuksen kontekstina sekä kerron maahanmuuttajien hyvinvoinnista ja siitä aiemmin tehdystä tutkimuksesta. Luvussa 3. esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehysten. Luvussa 4. esittelen tutkimusongelman, aineiston ja metodin eli kuinka toteutin tutkimuksen sekä pohdin tutkimuksen eettisyyttä. Luku 5. on omistettu tutkimusten tulosten esittelylle. Luku 6. on yhteenveto ja pohdinta.

2. TAUSTAA

2.1. Ylirajaisuus tutkimuksen kontekstina

Ylirajaisuus eli transnationalismi (engl. transnationalism) tarkoittaa niitä moninaisia siteitä, suhteita ja vuorovaikutusta, jotka yhdistävät ihmiset ja instituutiot toisiinsa yli valtioiden rajojen. Siirtolaisuuden ja maahanmuuton kontekstissa ylirajaisuus tarkoittaa kaikkia niitä käytäntöjä, esimerkiksi sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia sitoumuksia, jotka linkittävät siirtolaiset lähtömaihinsa ja muihin maihin, joissa siirtolaisen sosiaalinen verkosto on. Ylirajaisuuden tutkimus on kasvanut voimakkaasti 2000-luvulla erityisesti yhteiskuntatieteissä, mutta myös muilla tieteenaloilla, ja tutkimusaiheena se on ollut paitsi siirtolaisuuden, myös esimerkiksi lainsäädännön, kaupan ja taiteen tutkimuksessa. Ylirajaisuuden voidaan ajatella olevan *globalisaation* ruumiillistuma. Sosiaalisten ryhmien rajoja ylittävät yhteydet, vaihdon käytännöt, prosessit, suhteet ja sosiaaliset muodostelmat ja kiinnostus niitä kohtaan ovat niin ikään osa laajempaa globalisaation tutkimusta. (Vertovec 2009, 1, 2, 13.) Vertovecin mukaan *ylirajaisuuden* käsitettä voidaan käyttää ei-valtiollisista käytännöistä ja ryhmistä, kuten yksilöistä, järjestöistä, liiketoiminnasta ja uskonnollisista tai etnisistä yhteisöistä. Valtiollisesta toiminnasta, kuten valtioiden välisestä diplomatiasta, muodollisista liitoista ja konflikteista on parempi käyttää sanaa *kansainvälinen*. (Vertovec 2009, 3.)

Ylirajaisuutta voidaan lähestyä ainakin seuraavista sitä määrittelevistä näkökulmista: ylirajaisuus voidaan nähdä sosiaalisena muodostelmana, tietoisuuden tilana, kulttuurin uusiutumisen muotona, pääomien virtana, poliittisena liikehdintänä ja paikan, tilan ja paikallisuuden uudelleen rakentumisena. (Vertovec, 2009, 4–12.)

Uudet teknologiat, internet ja yhteydenpitosovellukset ovat mullistaneet maailman. Ylirajaisuus voidaankin ajatella tilaksi, jossa huolimatta pitkistä välimatkoista ihmiset ylläpitävät yhteyksiä ja verkostoituvat reaaliaikaisesti, intensiivisemmin ja nopeammin kuin koskaan aiemmin huolimatta valtioiden välisistä rajoista ja niiden

fyysistä ylittämistä koskevasta säätelystä. Ylirajaisuus on myös muuttanut ihmisten suhdetta tilaan, koska sosiaalista ympäristöä ja ihmissuhteita voidaan niin helposti ylläpitää kaukana asuvien ihmisten kanssa. (Vertovec 2009, 3,12.)

Siirtolaisuus ilmentää ylirajaisuutta mitä konkreettisimmin. Siirtolaisten arkipäiväiset, ruohonjuuritason sosiaaliset suhteet ja verkostot ovat näkyviä ja monipuolisia (Vertovec 2009, 12). Levittin (2004) mukaan ylirajaisella siirtolaisuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa ”koti merkitsee useampaa kotimaata”. Kodin sijainti ja kotien jakaantuminen sekä symbolisessa että kirjaimellisessa merkityksessä kiteyttävätkin paljon ylirajaisesta siirtolaisuudesta. Koti merkitsee paitsi paikkaa ja infrastruktuuria myös ja erityisesti ihmissuhteita. (Boggagni 2022, 141.)

Vaikka ylirajaisuuden käsite on melko uusi ja vakiintunut vasta 2000-luvulla, maahanmuuttoa ja siirtolaisuutta on tutkittu pitkään. 1920-luvulta alkaen on esimerkiksi tiedetty, että maahanmuuttajat ylläpitävät suhteita perheeseensä ja muihin ihmisiin kotimaassaan erityisesti kirjeenvaihdon ja rahalähetysten myötä. (Vertovec 2009, 12–13.) 1990-luvulla siirtolaisuuden tutkimuksessa alettiin kuitenkin ymmärtää, että maahanmuutto ei ole lineaarinen prosessi, jossa lähdetään maasta A, muutetaan maahan B ja sitten tähän maahan asetutaan ja yhteiskuntaan ja kulttuuriin sopeudutaan. Erityisesti antropologit alkoivat kiinnittää lähtevien ja vastaanottavien yhteiskuntien sijasta huomiota muuttaviin ihmisiin aktiivisina toimijoina, sekä heidän elettyihin ylirajaisiin kokemuksiinsa ja muuttuviin identiteetteihinsä. Oleellista tässä paradigman muutoksessa oli, että ymmärrettiin siirtolaisten ylirajaisien suhteiden olevan usein pitkäaikaisia, ja että näiden suhteiden ylläpitäminen, ylirajainen matkustaminen ja eri elämän osa-alueiden ylläpitäminen useissa maissa samanaikaisesti saattoi kestää koko loppuelämän (Yeoh & Collins 2022, 3; ks. esim. Basch, Glick-Schiller & Blanc 1994 ja Glick-Schiller & Fouron 2001). 2020-luvun alun covid-epidemia ja rajojen sulkeminen toi esiin, kuinka sisäänrakennettuja erilaiset valtioiden välisiä rajoja ylittävät suhteet, käytännöt ja kansainväliset keskinäisriippuvuudet nykymaailmassa ovat. (Yeoh & Collins 2022, 3.)

Nykytutkimuksen mukaan kaikki siirtolaiset eivät kuitenkaan ylläpidä ylirajaisia suhteita samoin tavoin, vaan käytännöt vaihtelevat ja niitä valikoidaan riippuen monista syistä ja olosuhteista. Jotkut ylirajaiset käytännöt myös kehittyvät ajan myötä riippuen siirtolaisen elämänkaaren vaiheesta tai uuteen maahan asettumisen kestosta. (Vertovec 2009, 13.) Jotkut kriitikot ovat pitäneet ylirajaista siirtolaisuutta lähinnä ensimmäisen sukupolven siirtolaisten ilmiöksi viitaten siihen, että toisen sukupolven siirtolaiset pitävät vähemmän yllä yhteyksiä (sosiaalisia, kulttuurisia, taloudellisia ja poliittisia) vanhempiansa kotimaahan (Paul 2022, 340).

Siirtolaisuuden ylirajaisuudesta on tunnistettavissa ”vanhoja” ilmiöitä ja ”uusia” 2000-luvun ilmentymiä: ”Vanhoja” muotoja ovat Vertovecin mukaan muun muassa seuraavat: Vahvoja emotionaalisia siteitä ja lojaaliutta perheeseen ylläpidetään huolimatta siitä, että perheenjäsenet asuvat eri maissa. Merkittävä osa siirtolaisista palaa vanhaan kotimaahansa tai liikkuu kahden maan välillä pitkän aikavälin tarkastelussa.

Vahvoja verkostoja luodaan ja ylläpidetään etäisyydestä huolimatta, ja tämä mahdollistaa muuttoliikkeen ”ketjuttumisen”, yhä uusien siirtolaisten muuton. Siirtolaiset lähettävät kotimaihinsa rahaa, jota käytetään kulutukseen ja investointeihin. Siirtolaiset perustavat järjestöjä, joista jotkut keräävät rahaa lähtömaansa ja -yhteisönsä hyväksi, esimerkiksi kyläkoulun rakentamiseen. Monet siirtolaiset harjoittavat liiketoimintaa vanhan ja uuden kotimaansa välillä. Monet siirtolaiset ovat kiinnostuneita lähtömaansa politiikasta, ja myös osallistuvat siihen aktiivisesti. (Vertovec 2009, 14.)

”Uusia” siirtolaisuuden ylijärjestyksen ilmentymiä, joita nykytutkimus valottaa, ovat esimerkiksi seuraavat: Teknologian kehitys (internet, e-mail, halvat puhelut, viestisovellukset yms.) on lisännyt yhteydenpidon taajuutta, intensiteettiä ja nopeutta. Myös alentuneet matkustuskustannukset helpottavat yhteydenpitoa. Tästä syystä lähtömaiden ja kohdemaiden ihmiset ovat yhä enemmän tietoisia siitä, mitä ”toisella puolella” tapahtuu niin henkilökohtaisissa elämissä kuin yhteiskunnissa. Tällä on normatiivisia vaikutuksia esimerkiksi arvoihin ja kulttuurisiin käytäntöihin. Rahalähetyksen määrä globaalisti on valtava, ja monien köyhien maiden kansantaloudet ovat riippuvaisia vauraisiin maihin muuttaneista siirtolaisista. Siirtolaisten yhdistykset ja niiden toiminta on lisääntynyt voimakkaasti ja lähtömaihin kohdistuva poliittinen aktiivisuus on kasvanut johtuen yhteydenpidon helppoudesta. Monilla valtioilla on ohjelmia, jotka tukevat siirtolaisia investoimaan lähtömaihinsa, ja toisaalta hallitukset ovat yhä kiinnostuneempia maansa kansalaisten hyvinvoinnista uudessa kotimaassaan. (Vertovec 2009, 14–16.) Siirtolaisten ylijärjestykset ja käytännöt koko laajuudessaan ovat globaalisti merkittävä ilmiö ja tutkimusaihe.

2.2. Maahanmuuttajien hyvinvointi

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2020 Suomessa oli n. 420 000 ulkomailla syntyneitä ihmistä eli 7,6 prosenttia koko väestöstä. Maahanmuuttajien määrä on kasvanut tasaisesti koko 2000-luvun ajan. Suomeen muutetaan pääasiallisesti perhesyistä, toiseksi merkittävin syy maahanmuuttoon on työ. Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä ja heidän työllisyytensä, terveytensä ja hyvinvointinsa vaihtelevat suuresti yksilöittäin ja taustan, kuten lähtömaan ja maahanmuuton syyn perusteella. (Suomalaisten hyvinvointi 2022, 116–118; Saukkonen 2020, 48–52.)

Monilla pakolaistaustaisilla menneisyyden traumaattiset kokemukset vaikuttavat toimintakykyyn (Särkkä, Turtiainen & Päivinen 2022). Pakolaisuuteen kuuluu yleisesti läheisten menettäminen sodissa, konflikteissa ja katastrofeissa sekä perheen hajaantuminen (Hiitola 2021b, 118). Perheenjäsenistä erossa olemisen sekä oleskeluluvan katkonaisuus ja epävarmuus aiheuttavat pitkäaikaista huolta, stressiä ja näköalattomuutta, joka voi näkyä heikentyneenä tulevaisuusorientaationa. Myös ennen maahanmuuttoa kehittyneet ja hoitamattomat sairaudet näkyvät osalla maahan

muuttaneista heikentyneenä terveytenä. Sosiaalisten verkostojen vähäisyys ja rasismin kokemukset voivat vähentää mahdollisuuksia yhteiskunnassa ja vaikuttavat heikentävästi mielenterveyteen. (Särkkä, Turtiainen ja Päivinen 2022.) Myös ulkomailla asuville perheenjäsenille tehtävien rahalähetysten on todettu heikentävän maahan muuttaneen henkilön taloustilannetta ja aiheuttavan köyhyyttä (THL 2023; Leinonen, Pellander & Hiitola 2019).

Ylirajaiset suhteet, erityisesti huoli kaukana asuvista perheenjäsenistä ja haastavat perheenyhdistämisprosessit vaikuttavat monin tavoin maahanmuuttajataustaisten henkilöiden hyvinvointiin. Ne ovat myös yksi keskeinen palveluntarpeeseen vaikuttava tekijä maahanmuuttajien kanssa tehtävässä sosiaalityössä sekä kolmannen sektorin palveluissa. (Turtiainen 2021; Särkkä, Turtiainen & Päivinen 2022.)

Perheenyhdistäminen määritellään ulkomaalaislaissa (301/2004) siten, että ulkomailla asuvalle henkilölle voidaan myöntää oleskelulupa Suomeen sillä perusteella, että hänellä on Suomessa läheinen perheenjäsen. Ulkomaalaislain mukaan perheenjäseneksi katsotaan Suomessa asuvan henkilön avo- tai aviopuoliso tai alle 18-vuotias naimaton lapsi, jonka huoltaja Suomessa asuva henkilö tai tämän puoliso on. (Maahanmuuttovirasto 2023, Suomen pakolaisapu 2023.) Tällainen ydinperhekäsitys on monen maahan muuttaneen näkökulmasta suppea. Monissa maissa ja kulttuureissa perheen koko ja perheenjäsenten väliset suhteet saattavat poiketa tästä paljonkin. Tällöin läheiseksi koetulle perheenjäsenelle ei välttämättä edes voida hakea perheenyhdistämistä. (Fingerroos ym. 2016, 67–68.)

Maahan muuttamiseen ja asettumiseen liittyy olennaisesti jatkuva identiteetin muutos. Maahanmuuttotaustaisten ihmisten identiteetit ja (näitä muovaavat) suhteet ovat usein transnationaaleja eli valtioiden rajat ylittäviä. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 16–17.) Erityisesti nuoriin maahanmuuttajamiehiin kohdistuu monenlaisia, ristiriitaisia odotuksia (Turtiainen 2021). Yhteiskunta suhtautuu maahanmuuttajiin välineellisesti ja taloudellista hyötyä arvioiden (Sotkasiira 2018 ja 2021) sekä usein syrjivien ja rasististen määrittelyjen kautta, joissa yksilö nähdään vain oletetun kulttuurinsa edustajana sekä maahanmuuttajamiehet potentiaalisena uhkana (Mankki 2021, 77–78, Turtiainen & Rezai 2018).

Sekä paikalliset että ylirajaiset emotionaaliset siteet ja kuulumisen tunne ovat merkittävä osa maahanmuuttajamiesten hyvinvointia (Kivimäki & Matias 2015, 16.) Heidän hyvinvointinsa edistämiseksi tulisikin vahvemmin ottaa huomioon miesten ylirajaiset vastuut ja velvollisuudet, sukupolvikokemuksiin ja lojaliteetteihin kietoutuva identiteetti ja menneisyyden traumaattiset kokemukset. (Turtiainen 2021, 55–59, Turtiainen & Rezai 2018.) Kansainvälinen MiMen- tutkimus on tuonut esille nuoret maahanmuuttajamiehet uhan sijaan haavoittuvaisena ja monin tavoin tukea tarvitsevana ryhmänä. Samalla maahanmuuttajamiehillä on nähty olevan merkittävä potentiaali huolenpitäjänä yhteisöissään, jos heille annetaan tähän mahdollisuus (Kivimäki & Matias 2015, 16–30.)

Käyttämistäni haastatteluaineistoista (Hiitola & Leinonen & Karimi: Pakkomuuttajien kokemuksia perheenyhdistämisestä 2018–2020 sekä AIKUMETOD 2021–2022) on kirjoitettu useita tieteellisiä julkaisuja, jotka käsittelevät mm. pakkomuuttajien toimijuutta, hyvinvointia ja kokemuksia perheestä erossa olemisesta. Hiitola & Vähä-Savo (2021) lähestyvät aihetta narratiivisesta näkökulmasta ja kirjoittavat artikkelissaan, kuinka pakkomuuttajat tekevät perheestä erossa olemisen kokemuksistaan siedettäviä ja merkityksellisiä rakentamalla kokemuksistaan tarinan. Tarinan kertominen auttaa selviämään menetyksistä ja rakentaa identiteettiä. Samalla todetaan, että traumatutkimuksen mukaan (ks. esim. Nickerson ym. 2010) perheestä erossa olemisella on usein pitkäaikaisia vaikutuksia, kuten useita post-traumaattisen stressireaktion oireita: masennusta, ahdistusta ja unettomuutta. (Hiitola & Vähä-Savo 2021.)

Alaikäisenä yksin Suomeen saapuneita turvapaikanhakijoita käsittelevässä artikkelissa (Hiitola 2021a) perheestään erossa olevien kerrotaan kokevan syvää epävarmuutta monella tasolla: materiaalisella, eksistentiaalisella ja interpersoonallisella. Muun muassa jatkuvuuden puute elämässä ja epävarmuus tulevasta, perheen tuen puute sekä taloudellinen ja muu huoli ja stressi vaikuttavat voimakkaasti nuorten hyvinvointiin. Tulosten mukaan perheenyhdistämispolitiikalla on merkittävä vaikutus näiden nuorten hyvinvointiin. (Hiitola 2021a.)

Hiitola (2021b) kirjoittaa myös pakkomuuttajien toimijuuden haasteista ja mahdollisuuksista rakentaa elämää uudessa kotimaassa perheestä erossa. Samalla hän pohtii aikuissosiaalityön mahdollisuuksia tukea pakolaistaustaisia asiakkaita vaikeassa tilanteessa. Hiitola korostaa, että sosiaalialan työntekijöiltä vaaditaan ”erityistä perhesuhteiden merkityksen tunnistamista” tilanteessa, jossa asiakkaan tärkeiksi kokemat perheenjäsenet eivät usein kuulu suomalaisen perheenyhdistämislaainsäädännön perhemääritelmän piiriin, mistä syystä täysi-ikäisen henkilön on yleensä mahdollonta saada esimerkiksi omia vanhempiaan Suomeen perheenyhdistämisen kautta. Pakolaisten toimijuus onkin usein rajattua: vaikeasta taustasta johtuvat rajalliset resurssit ja byrokraattisen koneiston jopa mahdottomaksi tekemä perheenyhdistämisprosessi, jota Hiitola kutsuu hallinnolliseksi väkivallaksi ovat toimijuutta rajoittavia rakenteellisia tekijöitä. Samalla ”pieni toimijuus”, esimerkiksi sinnikkyys jatkaa, lähteä aamuisin opiskelemaan tai töihin vaikeuksista huolimatta on tärkeää. Sosiaalityöntekijällä on tärkeä rooli tämän toimijuuden tukemisessa. (Hiitola 2021b, 118–123.) (Pienestä toimijuudesta ks. myös Hiitola, Turtiainen & Vuori 2020 ja hallinnollisesta väkivallasta Leinonen & Pellander 2020.)

Suuremmassa kuvassa hyvinvointivaltion heikkeneminen ja uusliberaali politiikka yhdistettynä kansallispopulistiseen politiikkaan vaikuttavat maahanmuuttajataustaisten perheiden elämään kauaskantoisesti. Maahanmuuttopolitiikan kiristyessä ylirajaisista suhteista rakentuvat perheet kohtaavat jokapäiväisessä elämässään monenlaisia rajoja ja esteitä, joita heidän tulee ylittää tullakseen hyväksytyiksi hyvinvointivaltion jäseniksi. Nämä rajat ovat paitsi valtioiden rajoja, myös materiaalisia, ideologisia, kulttuurisia, taloudellisia, uskonnollisia ja moraalaisia rajoja. (Turtiainen, Hiitola,

Gruber & Tiilikainen 2020, esipuhe.) Myös sosiaalityö pakolaistaustaisia ihmisiä tukevana instituutiona kärsii edellä mainituista rakenteellisista muutoksista, mikä näkyy työhön annettavissa resursseissa.

Käyttämäni AIKUMETOD 2021-2022-haastatteluaineiston pohjalta on julkaistu sosiaalialan työntekijöiden käyttöön tarkoitettu mallinnus ”Verkostotyön menetelmä maahanmuuttaneiden parissa tehtävässä sosiaalityössä”. (Särkkä, Turtiainen & Päivinen 2022). Lisäksi aineistosta kirjoitetaan artikkelia, jota ei ole vielä julkaistu. Artikkelinä käsittelee KAIMEr-teorian viitekehäksessä hyvinvointia edistäviä ja estäviä mekanismeja maahanmuuttajatyössä. Olen ollut mukana kirjoittamassa molempia tekstejä.

Työskenneltyäni sosiaalityöntekijänä pakkomuuttajien kanssa kotouttavissa sosiaalipalveluissa ajattelen, että omat havaintoni ovat varsin yhteneviä aiheesta aiemmin tehdyn tutkimuksen kanssa. Huoli turvattomissa oloissa olevista perheenjäsenistä ja pitkittyneet perheenyhdistämisprosessit aiheuttavat asiakkaille mielenterveysongelmia ja vaativat paljon työaika sosiaalityöntekijöiltä, sosiaaliohjaajilta ja psyykkisen tuen palveluilta. Pakkomuuttajien yllirajaiset suhteet, joista perhesuhteet muodostavat keskeisen osan, tulisikin ottaa paremmin huomioon päätöksenteossa ja maahanmuuttajien käyttämissä sosiaalipalveluissa. Vuonna 2022 eskaloitunut sota Ukrainassa ja sitä seurannut laajamittainen pakkomuutto Euroopassa vain korostavat aiheen tärkeyttä.

3. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN NÄKÖKULMA

3.1. Hyvinvoinnin ulottuvuudet

Aristoteles (384–322 eaa) pohti hyvinvointia kuvaamalla hyvää elämää onnelliseksi elämäksi. Tämä toteutui Aristoteleen mukaan silloin, kun ihminen saattoi aidosti toteuttaa ihmisyyteen kuuluvia kykyjä ja mahdollisuuksia eläen ”täydellisen hyveen” mukaisesti. Tässä keskeistä oli järjen ja tunteen tasapaino toiminnassa sekä suotuisat sosiaaliset ja taloudelliset olosuhteet, joissa toteuttaa yksilöllisten tavoitteiden lisäksi yhteisöllisiä ja poliittisia tarpeita. (Aaltio 2013, 51–52.) Eudaimonian käsite aristotelisessä ajattelussa on usein käännetty onnellisuudeksi. Onnellisuus oli Aristoteleelle tavoittelemisen arvoista sen itsensä takia, mutta myös muiden tavoiteltavien asioiden merkitys muodostui siitä, että niiden lopullinen päämäärä on onnellisuus. Toisin sanottuna onnellinen elämä on tarkoituksenmukaista elämää. (Lahtinen 2023.)

1900-luvun tunnetuin suomalainen filosofi Georg Henrik von Wright (1916–2003) jakoi hyvän elämän kahteen osaan: hyvinvointiin ja onnellisuuteen. Wright piti hyvinvointia hyötyperustaisena eli utilitaristisena käsitteenä, joka koostui kahdesta osasta: yhtäältä siitä, millaisia vaikutuksia jollakin asialla tai tapahtumalla on elämäämme, ja toisaalta siitä, miten näitä vaikutuksia arvotamme. Onnellisuuden hän taas näki mielentilana: ilon, mielihyvän ja nautinnon sukulaisena. (Uusitalo ym. 2022, 22–23.)

Yhteistä tämän päivän hyvinvointitutkimuksen teorioille on se, että ne kaikki lähestyvät hyvinvointia kokonaisvaltaisesti ja moniulotteisena ilmiönä. Niissä hyödynnetään sekä objektiivisia mittauksia ihmisen elinoloista, että pannaan painoa ihmisen omille arvioille hyvinvoinnistaan. Kokonaisvaltaista hyvinvointikäsitystä vasten yksilulotteisena näyttäytyy esimerkiksi ajatus hyvinvoinnin perustumisesta puhtaasti taloudellisiin mittareihin, kuten bruttokansantuotteeseen. Talous, tässä yhteydessä materiaallinen elintaso on toki yksi edellytys hyvinvoinnille, mutta bruttokansantuote ei

kerro vielä mitään esimerkiksi taloudellisen vaurauden jakautumisesta väestön sisällä tai talouskasvun kestävydestä tai sen puutteista, kuten haitallisista vaikutuksista ekosysteemille (Helne, Hirvilampi & Laatu 2012, 76; Aaltio 2013, 52). Suomi, EU ja YK ovat julkaisseet 1970-luvulta alkaen hyvinvointia objektiivisesti mittaavia sosiaali-indikaattoreita, joissa seurataan yhteiskuntatasolla taloudellisia tekijöitä laajempia indikaattoreita, kuten väestön elinikää, imeväiskuolleisuutta, köyhyyttä, koulutustasoa ja poliittista aktiivisuutta. Vielä pidempään, jo 1800-luvulta alkaen ovat yhteiskuntatieteilijät eri tavoin mitanneet huono-osaisuutta, hyvinvoinnin vastakohtaa. (Aaltio 2013, 52–53; Uusitalo 2022, 23.)

Hyvä elintaso, koulutus ja vähäiset sosiaaliset ongelmat eivät kerro suoraan siitä, miten ihmiset kokevat oman hyvinvointinsa tai kuinka tyytyväisiä he ovat elämäänsä. Subjektiiivinen kokemus hyvinvoinnista ei välttämättä vastaa objektiivisten mittareiden tuloksia. Kokonaisvaltainen hyvinvoinnin ymmärtäminen vaatiikin taustalleen teorioita, jotka selittävät niin materiaalisia ja yhteisöllisiä kuin yksilön autonomiaan ja osallisuuteenkin liittyviä tekijöitä. (Martela 2022; Aaltio 2013, 53–54.)

3.1.1. Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet

Sosiologian professori, akateemikko Erik Allardtin ja hänen työryhmänsä toteuttaman haastattelututkimuksen pohjalta luoma ja vuonna 1975 julkaisema hyvinvointiteoria oli omana aikanaan vastaus kapeaan käsitykseen hyvinvoinnista. Teoriassa Allardt esitteli kuuluisat hyvinvoinnin ulottuvuudet: *having* (elintaso), *loving* (yhteisyyssuhteet) ja *being* (itsensä toteuttaminen). Tutkimus tuotti myös uutta vertailevaa tietoa pohjoismaalaisten hyvinvoinnista. Allardtin teos *Att ha, att älska, att vara: om välfärd i Norden* (1975), suomeksi *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia* (1976) esitteli (lukuisten artikkelien lisäksi) teorian. (Allardt 1975 ja 1976; Uusitalo ym. 2022, 11.)

Allardtin mukaan hyvinvointi on tila, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada tarpeensa tyydytetyksi. Sekä tarpeet että hyvinvointi määräytyvät historiallisyhteiskunnallisissa kontekstissa, eli olosuhteiden muuttuessa ne on määriteltävä uudestaan. Tapoja, joilla voidaan tyydyttää yhteiskunnassa hyväksytyjä tarpeita, Allardt kutsuu tavoiteltaviksi arvoiksi. Tarpeiden tyydyttymättä jääminen on hyvinvointivajetta ja johtuu huonoista olosuhteista. (Uusitalo ym. 2022, 26–27; Uusitalo & Simpura 2020, 580.) 1970-luvun pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa, jota mm. Erik Allardt, Sten Johansson ja Richard Titmuss edustivat, hyvinvoinnin nähtiin muodostuvan taloutta laajemmista resursseista, joita voitiin tutkia systemaattisilla sosiaali-indikaattoreilla. (Uusitalo ym. 2022, 21–24; Uusitalo & Simpura 2020, 580–581; Allardt 1975; Johansson 1970; Titmuss 1968.)

Allardt tekee von Wrightin tapaan eron hyvinvoinnin ja onnellisuuden välille. Allardtille hyvinvointi on objektiivisempi käsite, ja sen toteutuminen riippuu pitkälti olosuhteista. Onnellisuus taas riippuu tyytyväisyydestä, ihmisen subjektiivisista arvi-

oista omasta elämästään ja onnestaan, ja tässä yksilö on Allardtin mukaan paras asiantuntija. Allardt oli osittain tyytymätön aikakaudelle tyypillisestä materiaalien olosuhteiden painottamisesta hyvinvointitutkimuksessa ja haki vaikutteita teoriaansa mm. sosiaalipsykologiasta. Hyvinvoinnin ja onnellisuuden jaon lisäksi toinen Allardtin tekemä erottelu koski elintasoja ja elämänlaatua. Elintason Allardt määritteli ilmentävän tarpeita, joiden tyydyttyminen tapahtuu ensisijaisesti materiaalien resurssien avulla. Elämänlaatua taas määrittelee sosiaalisiin suhteisiin ja itsensä toteuttamiseen liittyvien tarpeiden tyydyttyminen ja näitä koskevat resurssit. (Uusitalo ym. 2022, 27–29.)

	Hyvinvointi	Onnellisuus
Elintaso	<p><i>Aineellisiin ja persoonattomiin resursseihin perustuva tarpeentyydytys</i></p> <p>Elintaso (having, att ha): <i>tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus, terveys</i></p>	<p><i>Subjektiiiset tunteet ja kokemukset materiaalisista ja ulkoisista elinehdoista</i></p> <p>Tyytymättömyysasenteet: <i>vastakohtaisuuksien voimakkuus, eriarvoinen kohtelu, epäoikeudenmukaisuuden kokemus, tyytyväisyys tuloihin</i></p>
Elämänlaatu	<p><i>Ihmisten välisiin, ihmisen ja yhteiskunnan sekä ihmisen ja luonnon suhteisiin perustuva tarpeentyydytys</i></p> <p>Yhteisyyssuhteet (loving, att älska): <i>paikallisyhteisyys, perheyhteisyys, ystävyyssuhteet</i></p> <p>Itsensä toteuttaminen (being, att vara): <i>arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit, "tekeminen"</i></p>	<p><i>Subjektiiiset tunteet ja kokemukset suhteesta ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan</i></p> <p>Viihtyvyyssasenteet: <i>onni, koettu tarpeentyydytys</i></p>

KUVIO 1 Erik Allardtin hyvinvointinäkemys. Lähde: Uusitalo & Simpura 2020

Allardt jakoi hyvinvoinnin kolmeen pääluokkaan:

Elintaso eli *having*-ulottuvuus kuvaa tarpeiden tyydyttämistä ensisijaisesti aineellisten ja persoonattomien resurssien kautta. Tietty aineellinen elintaso on hyvinvoinnin edellytys, joka pohjimmiltaan perustuu fysiologisiin tarpeisiin ja niiden tyydyttämiseen. Allardt näki aikalaistensa tavoin hyvinvoinnin määrittyvän yksilön käytössä olevien resurssien avulla, mutta kuitenkin niin, että resurssit nähtiin pelkkiä tuloja monipuolisempänä käsitteenä. Elintason toteutuminen riippuu mm. tuloista, työllisyydestä, asumistasosta, koulutuksesta ja terveydestä. Marjatta Bardy on määritellyt *having*-ulottuvuuden elinoloiksi ja elannon hankkimisen tavoiksi (Bardy 2010, 42). Allardt myös viittasi kuuluisaan Abraham Maslowin tarvehierarkiaan, joskin Allardt

suhtautui epäilevästi Maslowin käsitykseen siitä, että ihminen pyrkii tyydyttämään ns. korkeammat tarpeet vasta alempien (aineellisten) tarpeiden tyydyttämisen jälkeen. (Uusitalo ym. 2022, 24, 29; Uusitalo & Simpura 2020, 580–581; Titmuss 1968; Johansson 1970; Helne, Hirvilammi & Laatu 2012, 77; Maslow 1943.)

Yhteisyyssuhteet eli hyvinvoinnin *loving*-ulottuvuus kuvaa ihmisen sosiaalisia tarpeita, joita voidaan tyydyttää vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Näitä tarpeita ovat esimerkiksi rakkaus ja toveruus. Ihmisellä on tarve solidaarisuuteen, tarve olla osa sosiaalisten suhteiden verkostoa ja muodostaa sosiaalisia identiteettejä. Ulottuvuuteen kuuluvat erilaiset yhteisyyssuhteet, kuten paikallis- ja perheyhteisyys, työyhteisöön kuuluminen ja ystävyyssuhteet. Jos tämä tarve ei tule tyydytetyksi, ihminen saattaa ajautua sosiaalisiin ja psyykkisiin ongelmiin. Allardt näki sosiaaliset suhteet myös toimintaa mahdollistava resurssina, ja siinä suhteessa ammensi yhdysvaltalaisen sosiologin ja sosiaalisen pääoman tutkijan James Colemanin ajatuksista. (Uusitalo ym. 2022, 29–30; Uusitalo & Simpura 2020, 580–581; Helne, Hirvilammi & Laatu 2012, 80; Coleman 1971.)

Itsensä toteuttaminen eli *being*-ulottuvuus liittyy tarpeisiin, jotka tyydyttyvät, kun ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa yhteiskuntaa, luontoa ja maailmaa. Nämä tarpeet toteutuvat, kun ihminen kokee itsensä ja häntä arvostetaan korvaamattomana, ainutlaatuisena persoonana ja yksilönä, ja hänellä on mahdollisuus toteuttaa itseään vapaa-ajan ja mielekkään tekemisen, kuten harrastusten ja yhteiskunnallisen osallistumisen parissa. Mikäli nämä tarpeet eivät tyydyty, ihminen kokee vieraantumista. (Uusitalo ym. 2022, 30; Uusitalo & Simpura 2020, 580–581.) Vieraantuminen tarkoittaa Allardtin sanoin tilaa, jossa ”inhimillisiä suhteita arvioidaan vain hyödyn kannalta, ihmisiä vain työvoimana tai kuluttajina, ja ihmiset näin ollen ovat verrattavissa helposti vaihdettaviin tavaroihin tai koneen osiin” (Allardt 1976, 38, 46–47). Myös heikentynyt suhde luontoon voidaan nähdä vieraantumisenä (Helne, Hirvilammi & Laatu 2012, 79).

Having – loving – being -hyvinvoinnin ulottuvuudet kuvaavat yhteiskunnan arvoja, jotka ovat pääosin yksilön arvoista riippumattomia. Näitä aineellisiin resursseihin (having – elintaso), sosiaalisiin suhteisiin ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin (loving ja being – elämänlaatu) perustuvaa tarpeentyydytystä allardtilaisessa hyvinvointitutkimuksessa pyritään mittaamaan objektiivisesti. (Uusitalo ym. 2022, 28–30; Uusitalo & Simpura 2020, 580–581.)

Näiden lisäksi Allardtin hyvinvointinäkemys sisältää onnellisuuden välttämättömänä osana hyvää elämää. Onnellisuus on yksilön subjektiivinen arvio omasta elämästään, ja tätä Allardt mittasi tyytymättömyys- ja viihtyvyysasenteilla. Nykytermein ilmaistuna tämä ”koettu hyvinvointi” käsittää paitsi yksilön tyytyväisyyden (tai tyytymättömyyden) omaan elämäänsä myös yksilön tyytyväisyyden (tai tyytymättömyyden) yhteiskuntaan. Allardtilaisessa onnellisuudessa on siis sekä henkilökohtainen että yhteiskunnallinen ulottuvuutensa. Allardt tutki hyvinvointia mittareilla, jotka hän rakensi haastattelukysymysten ja niiden pohjalta koottujen asteikkojen

avulla. Tavoitteena oli käsitellä yhdessä useita hyvinvoinnin ulottuvuuksia, ja etsiä niiden keskinäisiä riippuvuussuhteita ja muunnettavuutta. (Uusitalo ym. 2022, 11, 30–31.) Tämä kuvaa hyvin Allardtin hyvinvointinäkemysten moniulotteisuutta.

3.1.2. Allardt-hyvinvointi 2000-luvulla

2000-luvulla esimerkiksi Karisto (2008) on todennut, että hyvinvointikäsitteemme ei ole kehittynyt vastaamaan nykyajan haasteisiin, kuten ekologisen kestävyys-, eettisyyden ja tulonjaon haasteisiin. Myös OECD ja paljon huomiota saanut Stiglitzin komission raportti ovat peräänkuuluttaneet taloudellista tuotantoa moniulotteisemman hyvinvoinnin mittaamista. (Karisto 2008; Stiglitz, Sen & Fitoussi 2009.) Helneen, Hirvilammin ja Laadun (2012) mukaan ekologisesti ja sosiaalisesti kestävässä uudessa hyvinvointikäsitteessä tulee huomioida tulevien sukupolvien mahdollisuudet, muiden lajien ja luonnon hyvinvointi sekä aineellisten resurssien rajallisuus eli planeettamme ekologinen kantokyky. Nämä rajat huomioivassa holistisessa ja relationaalisessa hyvinvointikäsitteessä korostuvat Allardt-hyvinvoinnin *loving* ja *being*-ulottuvuudet, joille ei ole samalla lailla ekologisia rajoja, kuin *having*-ulottuvuudella. (Helne, Hirvilammi & Laatu 2012, 75–81.) Helne, Hirvilammi ja Laatu ovatkin kehittäneet uutta Allardtin näkemystä ammentavaa holistista hyvinvointikäsitettä koko 2000-luvun ajan.

Aivan viime vuosina on ilmestynyt useita kirjoituksia, joissa kommentoidaan, arvioidaan ja edelleen kehitetään Allardtin hyvinvointinäkemystä. Tämä liittyyne osittain Allardtin kuolemaan vuonna 2020.

Uusitalon ja Simpuran (2020) artikkelissa tiivistetään Allardtin hyvinvointimalia ja pohditaan sen antia myöhemmälle hyvinvointitutkimukselle. Hannu Uusitalo oli Allardtin läheinen kollega. Kirjoittajien mukaan Allardt kaihtoi lopullisia totuuksia, ja suhtautui kriittisesti myös omiin näkemyksiinsä kehittäen niitä edelleen vuosikymmenten saatossa. Esimerkiksi *loving*- ja *being*-ulottuvuuksiin Allardt kaipasi lisää sisältöä ja esitteli näitä täydentämään uuden *doing*-ulottuvuuden. Oman aikansa materiaalikeskeisessä hyvinvointitutkimuksessa Allardtin näkemys oli poikkeuksellisen kokonaisvaltainen ja vaikutti niin kotimaiseen kuin kansainväliseenkin hyvinvointitutkimukseen. Onnellisuustutkimuksen nousu ja hyvinvointikäsitteiden laajeneminen 2000-luvulla resonoi hyvin Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien kanssa. (Uusitalo & Simpura 2020.) Uusitalo kollegoineen (Uusitalo ym. 2022) on toimittanut myös teoksen ”Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys – Allardt-hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017”, joka on laaja katsaus Allardtin hyvinvointikäsitteeseen. Teoksessa myös vertaillaan Allardtin tutkimuksen tuloksia viimeaikaisiin suomalaisen hyvinvoinnin tutkimuksiin.

Tuula Helneen (2023) analyysissa ”Edelläkävijä Erik Allardt: Miksi Allardtin hyvinvointiajattelu sopii nimenomaan kestävänsä hyvinvoinnin tutkimukseen?” Helne

kirjoittaa Allardtin elävän ”uutta kultakauttaan” ja keskittyy aikaisempien (mm. Hirvilammin ja Laadun kanssa yhteistyössä tehtyjen) tutkimustensa tapaan Allardt-hyvinvoinnin ja luonnon välisen suhteen pohtimiseen. Helne osoittaa, että myöhemmissä kirjoituksissaan Allardt osoitti vakavan huolensa materialistisen maailmankuvan ja ylikulutuksen vaaroista ympäristölle ja oli Helneen mukaan edelläkävijä integroidessaan ekologisista kysymyksistä yhteiskuntatieteisiin. Allardtin holistinen näkemys, jossa hyvinvoinnin osatekijöitä ei voida erottaa kokonaisuudesta sekä solidaarisuus muita ihmisiä ja eläviä olentoja kohtaan antavat Helneen mukaan hyvän lähtökohdan ekologisesti kestävään hyvinvointiin, jossa hyvinvointi ei ole vain yksilön egoistinen pyrkimys. (Helne 2023.) Tälle pohjalle rakentuu myös Helneen ja kollegoiden relationaalinen hyvinvoinnin malli, niin sanottu HDLB-viitekehys (Helne 2023; ks. myös esim. Helne 2022 ja Helne & Hirvilammi 2021, 45–53).

3.1.3. Martelan päivitys Allardtin hyvinvointiteoriasta

Tämän opinnäytetyön kannalta tärkein viime vuosien Allardtin hyvinvointikäsitteen edelleen kehittäminen on Martelan hyvinvoinnin malli. Filosofin Frank Martelan (2022) mukaan Allardtin hyvinvointiteorian kehittäminen vaatii sen vertaamista viimeaikaisiin hyvinvoinnin teorioihin. Martela on kehittänyt synteisiä Allardtin inhimillisten tarpeiden ulottuvuuksien, viimeaikaisten psykologisten hyvinvoinnin teorioiden ja resursseihin keskittyvien toimintamahdollisuuksien teorioiden välille.

Amartya Senin (1999) ja Martha Nussbaumin (2001) toimintamahdollisuuksien teoriassa (capability approach) muun muassa poliittiset vapaudet, yhteiskunnan tarjoamat palvelut, taloudelliset mahdollisuudet, ihmisen lähiyhteisöt tai ihmisen omat ominaisuudet ja resurssit vaikuttavat tosiasiallisiin mahdollisuuksiin toimia ja saavuttaa hyvinvointia. Suoran hyvinvoinnin mittaamisen ja analysoinnin sijaan korostetaan autonomian ja toimijuuden turvaamista. Autonomia mahdollistaa ihmiselle vapauden toteuttaa oman näköistään hyvää elämää. (Martela 2022, 565–567.) Myös Aaltion (2013) mukaan hyvinvointi on osallisuutta ja vapautta: mahdollisuutta osallistua omaan elinyhteisöönsä ja mahdollisuutta tehdä vapaasti omaa elämää koskevia itsenäisiä valintoja. Nämä edellyttävät toimintakykyä ja perustarpeiden tyydyttymistä, kuten terveyttä ja autonomiaa, Aaltio toteaa viitaten Len Doyalin ja Ian Goughin tarvetoriaan. Hyvinvoinnissa oleellista on myös alun perin sosiologi Aaron Antonovskyn esittelemä koherenssin tunne, jossa ihminen kokee elämäntapahtumat ymmärrettävinä, hallittavina ja mielekkäinä. Koherenssin tunne mahdollistaa elämönhallinnan. (Aaltio 2013, 66–70; Antonovsky 1985; Doyal & Gough 1991.)

Martela ammentaa edellä mainituista teorioista ja korostaa, että koetun hyvinvoinnin mittaamisessa on tärkeää mitata pelkkien tunteiden ja elämäntyytyväisyyden lisäksi *eudaimonisia* hyvinvoinnin ulottuvuuksia, kuten autonomiaa ja yhteisyyden kokemusta. (Martela 2022, 567.) Aristotelisessä ajattelussa eudaimonia on perinteisesti

ollut onnellisuuden synonyymi (Lahtinen 2023), mutta viimeaikaisessa hyvinvointitutkimuksessa eudaimonia on liitetty psykologiseen toimintakykyyn, joka näyttyy erityisesti siinä, miten yksilö kokee elämänsä merkitykselliseksi (Martela 2022, 567–568). Käytän tässä tutkielmassa eudaimonian käsitettä pääosin siinä merkityksessä. Eudaimonisen hyvinvoinnin voidaan kuvata syntyvän kokemuksesta, että omalla elämällä on merkitystä ja että on osa jotakin itseään suurempaa (MiMen 2015, 7–8; Vähänen 2019). Myös esimerkiksi Eurostat eli Euroopan komission tilastokeskus ohjeistaa valtioita mittaamaan koettua hyvinvointia kolmen ulottuvuuden kautta: hyvinvoinnin tunne (positiiviset ja negatiiviset tunteet), arvio omasta hyvinvoinnista (elämäntyytyväisyys) ja hyvinvoinnin eudaimoninen ulottuvuus (psykologinen toimintakyky). Eudaimoniseen hyvinvointiin voidaan myös liittää esimerkiksi merkitykselliset sosiaaliset suhteet, pitkän tähtäimen tavoitteet, autonomia ja itsekunnioitus. (Martela 2022, 567–568; Eurostat 2015; Mimen 2015, 7–8.)

Martela on päivittänyt Allardtin hyvinvointiteoriaa uudeksi versioksi. Martelan teoriassa ihminen tarpeineen nähdään kokevana (being), biologis-materiaalisena (having), sosiaalisena (loving) ja aktiivisena (doing) olentona. Helnen ja Hirvilammin (2021, 49) tavoin Martela erottaa doing- ulottuvuuden neljänneksi hyvinvoinnin ulottuvuudeksi. Martelan mukaan näiden suhteellisen yleisesti hyväksytyjen ihmisyyttä kuvaavien määreiden pohjalta voidaan rakentaa monipuolinen hyvinvoinnin mittaristo, joka sisältää sekä objektiivisia että subjektiivisia mittareita. Martela ammentaa Allardtin (1993) alkuperäisestä ajatuksesta, jonka mukaan kykenemme mittaamaan tiettyjä ihmisen tarpeita tyydyttävien objektiivisten resurssien läsnäoloa ja ihmisen subjektiivisia arvioita näiden tarpeiden täyttymisestä. (Martela 2022, 567–570.) Alla oleva kuvio havainnollistaa Martelan edelleen kehittelyä Allardtin hyvinvoinnin mallista.

	Objektiiviset indikaattorit	Subjektiiiset indikaattorit
Having	Käytettävissä olevat tulot Ruoka ja puhdas vesi Köyhyyssaste Työllisyysaste Asumisolosuhteet	Kokemus toimeentulosta Tyytyväisyys materiaaliin olosuhteisiin Turvallisuuden tunne
Loving	Ystävien lukumäärä Kontaktit paikallisyhteisössä Perhesuhteet	Yhteenkuuluvuuden kokemus Syrjinnän kokemus Yksinäisyyden kokemus Luottamus kanssaihmiin
Doing	Vapaa-ajan mahdollisuudet Poliittiset vapaudet Työolosuhteet Koulutusaste	Autonomian kokemus Kykenevyyden kokemus Osallisuuden kokemus Tulevaisuususkko
Being	Terveys Eliniänodote Fyysinen ja henkinen toimintakyky	Tyytyväisyys elämään Positiiviset tunteet Negatiiviset tunteet Elämän merkityksellisyys

KUVIO 2 Martelan hahmotelma hyvinvoinnin avainindikaattoreista, jossa mm. autonomian ja elämän merkityksellisyyden kokemus on liitetty Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Lähde: Martela 2022, 570.

Kuviossa *having* liittyy keskeisten, riittävien ja siedettävien materiaalistien elinolojen mittaamiseen objektiivisella puolella. Subjektiiisella puolella tarkastellaan kokemusta ja tyytyväisyyttä elinoloihin ja erityisesti turvallisuuden tunnetta, joka Martelan mukaan yleensä nähdään keskeisenä ”psykologisena puutostarpeena”. *Loving*-kohdassa voidaan objektiivisesti tarkastella muun muassa perhesuhteita ja muiden läheisten ihmisten määrää. Subjektiiisesti merkittäväksi muodostuu kokemus yhteenkuuluvuudesta muiden ihmisten kanssa sekä mahdollinen kokemus yksinäisyydestä. *Doing*-ulottuvuuteen Martela liittää ihmisen ominaisuuden aktiivisena toimijana. Kyvykkyyden ja sitä kautta autonomian kokemus liittyy olennaisesti toimijuuteen ja näitä Martela tarkastelee subjektiivisten kokemusten kautta. Tämä on merkittävä lisä Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, koska tässä Martela liittää malliin Senin ja Nussbaumin toimintamahdollisuuksien teorioiden (capability approach) sekä Doyalin ja Goughin tarveteorian keskeiset ansiot. Objektiivisella puolella tässä kohdassa voidaan tarkastella ihmisen suhdetta yhteiskuntaan ja sitä, missä määrin yhteiskunnalliset instituutiot antavat vapautta ja toimintamahdollisuuksia yksilölle. *Being*-ulottuvuuden Martela sanoo ”puhdistaneensa aktiivisesta tekemisestä” ja näin ollen se kiteytyy kuvaamaan ihmisen olemista yleisemmällä tasolla. Tähän ulottuvuuteen

kuuluvat ihmisen tunteet ja arviot elämän hyvydestä, onnellisuudesta ja onnistumisesta, siis elämäntyytyväisyydestä. Tärkeäksi muodostuu kokemus elämän merkityksellisyydestä. Samalla being yleisemmän tason ulottuvuutena rakentaa siltaa muihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Se, miten koemme elämämme having-, loving- ja doing-ulottuvuudet – esim. kuinka tyytyväisiä olemme materiaaliseen elintasoomme, ihmisuhteisiimme ja autonomiaamme – näyttäytyy being-ulottuudessa elämäntyytyväisyytenä ja elämän kokemisena merkitykselliseksi. Objektiivisella puolella being näytetään mm. terveyden ja fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn kautta. (Martela 2022, 567–570.) Itse liittäisin being-ulottuvuuteen myös identiteetin käsitteen, jota käsittelen gradussani.

Martelan päivitetty versio Allardtin hyvinvoinnin mallista keskittyy yksilön nykyhetken hyvinvoinnin mittaamiseen. Lisäksi mallissa on tunnistettu hyvinvoinnin kestävyteen liittyviä tekijöitä, joita tulee seurata pidemmällä aikavälillä. (Martela 2022, 569–570.)

Mielenkiintoista on, että Martela on esitellyt mallinsa yhdessä artikkelissa, eikä tähän liittyvää myöhempää kirjallisuutta näytä juuri olevan. Samoin on kiinnostavaa, että en löytänyt esimerkkejä, joissa Martelan hyvinvoinnin mallia olisi käytännössä sovellettu. Näin olen omassa gradussani soveltuvien osien tehnyt. Tutkielmassani Martelan hyvinvoinnin malli näkyy siten, että jäsenmän haastateltujen miesten kokemuksia perheestä erossa olemisesta hyvinvoinnin *having-, loving-, being- ja doing-* ulottuvuuksien kautta, huomioiden Martelan lisäämät *autonomian* ja *eudaimonian* käsitteet, jotka ovat merkittävä lisäanti Allardtin alkuperäiseen malliin. Martelan hyvinvoinnin indikaattoreista keskityn erityisesti subjektiivisiin indikaattoreihin eli koettuun hyvinvointiin. Samalla miesten kertomuksista hahmottuu myös kuva objektiivisista hyvinvoinnin ulottuvuuksista, kuten materiaalisista olosuhteista ja sosiaalisista suhteista. En kuitenkaan ”testaa” teoriaa orjallisesti ja jokaista käsitettä aineistosta etsien. Martelan malli kuitenkin auttaa minua jäsentämään löydöksiäni. Hyvinvoinnin ulottuvuuksien lisäksi olen kiinnostunut miesten *maskuliinisesta identiteetistä* ja sen suhteesta hyvinvointiin ja Martelan hyvinvoinnin ulottuvuuksien malliin.

3.2. Maskuliininen identiteetti

3.2.1. Maskuliinisuus

Olen kiinnostunut siitä, miten haastatellut miehet kokevat itsensä miehinä, ja millaisia odotuksia, toiveita ja velvollisuuksia miehenä olemiseen liittyy yllärajaisessa kontekstissa. Maahanmuuttajamiehiin liitetyt negatiiviset stereotyyppit (mm. uhka ja väkivaltaisuus) ja toisaalta perheenjäsenten heihin asettamat voimakkaat odotukset sekä tähän liittyvät lojaliteetit voivat johtaa siihen, että maahanmuuttajamiehiin liittyy korostunut, sukupuolitunut yhteiskunnallisen marginalisoitumisen riski (Mimen 2015,

4; Turtiainen 2021, 55; Mankki 2021, 77–78; Turtiainen & Rezai 2018). 2000-luvulla sukupuoli- ja sukupuolentutkijat ovatkin kiinnittäneet huomiota niihin olosuhteisiin, tilanteisiin ja rakenteisiin, jotka tuottavat eri sukupuolten edustajille erilaisia pakkomuuton kokemuksia (Leinonen, Hiitola & Jalagin 2021, 2–5).

Maskuliinisuus ja maskuliininen identiteetti rakentuvat sosiaalisesti suhteessa ympäristöön ja sen muutokseen ja haasteisiin. Hibbinsin ja Peasen (2009) mukaan maahanmuuttajamiehet ovat osallisina prosessissa, jossa he jatkuvasti rakentavat itseään ja omaa identiteettiään. Yhteiskunnan marginaalissa he ovat myös usein alemmassa asemassa suhteessa valtaväestön miehiin. (Hibbins & Pease 2009, 2.) Connellin (2000) mukaan maskuliinisuuksien kirjoa järjestää hierarkia ja ulossulkeminen. Kaikki miehet eivät yhtäläisesti hyödy ”jaettavissa olevasta patriarkaatin vallasta”, vaan miesten asemaa määrittävät mm. luokka, etnisyys ja seksuaalisuus (Hibbins & Pease 2009, 2). Maskuliinisuuksien ja maahanmuuton suhdetta tutkittaessa on muistettava erilaisten maahanmuuttotilanteiden kirjo. Esimerkiksi yksin maahan saapunut turvapaikanhakijamies ja liiketoiminnan takia yllirajaista elämää elävä liikemies voivat olla tässä maskuliinisuuksien hierarkiassa hyvin eri kohdassa. Ensimmäinen on voinut menettää etuoikeutetun aseman lähtömaassaan ja elää marginaalissa myös uudessa yhteiskunnassa, kun taas jälkimmäinen saattaa nauttia pitkälti samoja etuoikeuksia yllirajaisen elämäntapansa useissa asemapaikoissa. (Hibbins & Pease 2009, 2.)

Edellä mainittujen ilmiöiden ymmärtämiseksi on tarpeen tutkia hieman lisää maskuliinisuuden käsitettä sekä sitä käsittelevää kriittistä miestutkimusta. Kriittinen miestutkimus voidaan määritellä tutkimukseksi, jossa miestä, mieheyttä ja maskuliinisuutta ei oteta itsestäänselvyytenä, vaan jossa erilaisia maskuliinisuuksia, mieheyksiä ja (mies)feminiinisyyksiä pyritään purkamaan, paikantamaan, problematisoimaan ja uudelleen muotoilemaan. Lyhyesti sanottuna kyseessä on sukupuolitietoinen miehiä ja poikia käsittelevä tutkimus. Sen lähtökohdat ovat pääosin feministisissä teorioissa, mutta se pyrkii myös luomaan omaa teoriaansa. (Aho, Nieminen & Salo 2021, 18–20.)

Suomalaisessa miestutkimuksessa ensimmäiset vuosikymmenet tarkasteltiin erityisesti miehiä ja heteromaskuliinisuuksia, mm. työväenluokan, lähiön ja maaseudun miehiä, usein etnografisella menetelmällä. Keskustelu pyöri pitkään erityisesti Connellin (1995) hegemonisen maskuliinisuuden teorian ympärillä. (Aho, Nieminen & Salo 2021, 18–20.) Hegemonisen maskuliinisuuden käsite toi esille sukupuolten ja miesten väliset keskinäiset hierarkiat, valtasuhteet ja sen, että maskuliinisuus ei tarkoita kaikille miehille samaa asiaa. Hegemonisella maskuliinisuudella on tarkoitettu muiden yläpuolella olevaa ja oikeanlaisena pidettyä miehuuden ihannetta, johon suuren osan miehistä katsotaan joko samaistuvan ja pyrkivän tai jota heidän ajatellaan kannattavan. Siihen on liitetty esimerkiksi fyysinen voima, kilpailullisuus, (väki)valta, menestys, tunteiden hallinta ja heteroseksuaalisuus. Muut miehenä olemisen tavat on nähty alempina, heikompina ja marginaalisina. Teoriaa on myös arvosteltu epäselvänä ja binaarista sukupuolijärjestelmää uusintavana. (Aho, Nieminen & Salo 2021

18–20; Connell 1995, 22–27, 76–81; Jokinen 2000; Nieminen 2023.) Lyhyesti sanottuna hallitsevan ryhmän esittämää maskuliinisuutta voidaan kutsua hegemoniseksi maskuliinisuudeksi (Connell 1987). Hegemoninen maskuliinisuus on kulttuurisesti ideaalia maskuliinisuutta ja siksi se ilmenemismuotoineen on aina myös aikaan sidottu. Yleensä suurin osa miehistä ei täytä hegemonisen maskuliinisuuden tunnusmerkkejä, mutta he ylläpitävät ideaalia tavoittelemalla sitä tai hyväksymällä sen. (Cheng 1999, 297.)

Hegemoninen maskuliinisuus rakentuu suhteessa feminiinisyyskiin ja alistettuihin tai marginaalisiin maskuliinisuuksiin (Connell 1987; Cheng 1999, 297). Ideaali mieheys vaatii siis muiden alentamista. Baldwinin (1963, 91) mukaan valkoisen miehen maskuliinisuus on rakennettu kieltämällä (tai alistamalla) mustan miehen maskuliinisuus. Cheng (1999, 298) kuvaa hegemonisen maskuliinisuuden vaativan jatkuvaa asemansa ylläpitämistä ja todistamista hyökkäämällä feminiinisyttä edustavia henkilöitä ja ryhmiä, kuten naisia, homoseksuaaleja tai esimerkiksi ”nörttejä” vastaan.

Andersonin (2009) inklusiivisen maskuliinisuuden teoria on ollut eräänlainen antiteesi hegemoniselle maskuliinisuudelle. Andersonin mukaan myöhäismodernin ajan uusi sukupolvi rakentaa uudenlaista sukupuolijärjestystä ja maskuliinisuutta, joka ei perustu ulossulkeville hierarkioille. Muun muassa misogynian ja homofobian väheneminen, mahdollisuus tunteiden esittämiseen sekä myönteisempi suhtautuminen miehillä oleviin feminiiniseksi katsottuihin ominaisuuksiin, kuten hoivaamiseen ja huolenpitoon värittää Andersonin mukaan nykyajan maskuliinisuutta. Inklusiiviseen maskuliinisuuteen liittyy ajatus hyväksyvistä suhtautumisesta erilaisiin maskuliinisuuksiin. Teoriaa on kuitenkin kritisoitu liiasta optimistisuudesta sekä keskiluokkaisen maskuliinisuuden kuvaamisesta tavalla, joka sulkeekin mahdollisesti ulos työväenluokkaisen pidettyjä maskuliinisuuksia ja sukupuoli-identiteettejä. (Anderson 2009; Aho, Nieminen & Salo 2021, 22–23; Nieminen 2023, 3, 11.) Inklusiivisen maskuliinisuuden käsite vaikuttaa myös mielestäni varsin länsimaalaiskeskeiseltä viitattaessaan sukupuoliroolien ja -käsitusten laventumiseen viime vuosikymmeninä. Onkin mielenkiintoista pohtia, miten se soveltuu eurooppalaisissa yhteiskunnissa asuvien, mutta kulttuuritaustaltaan muualta tulleiden maahanmuuttajien maskuliinisuuksien tutkimiseen.

Inklusiiviseen maskuliinisuuteen liitetyt ominaisuudet, kuten läheisten ihmisuhteiden, tasa-arvoisen parisuhteen ja perheen arvostaminen on nähty myös voimavaroina, jotka auttavat miehiä sopeutumaan muuttuvaan yhteiskuntaan (ks. esim. Jokiranta 2003). Nieminen (2023) on korostanut, että kriittisen miestutkimuksen tulisi paitsi arvostella maskuliinisuuksia, myös tarjota välineitä muutokseen. Maskuliinisuuksien analyysiin välineitä voi antaa Niemisen esittelemä maskuliinisen pääoman käsite, jossa on vaikutteita Bourdieun (1998) sosiaalisen, kulttuurisen, taloudellisen ja symbolisen pääoman käsitteistä. Modernille ajalle tyypillinen connellilainen heteroseksismiin ja homofobiaan perustuva maskuliinisuus voidaan ajatella nykyajassa ulossulkevaksi ja potentiaalisesti sosiaalisia ongelmia tuottavaksi eksklusiiviseksi

maskuliiniseksi pääomaksi. Myöhäismodernille ajalle tyypillinen andersonilainen miesten moninaisuutta painottava maskuliinisuus voidaan nähdä inklusiivisena maskuliinisena pääomana. Bourdieun mukaan pääoma on aina suhteessa valtaan. Erilaiset maskuliinisen pääoman lajit mahdollistavatkin kontekstista riippuen sekä hegeemonisen että marginaalisen aseman ja sitä kautta joko elämäntilanteen vahvistumisen tai heikentymisen. (Nieminen 2023, 5, 10; Bourdieu 1998.)

3.2.2. Identiteetti

Kun puhutaan identiteetistä, pyritään vastaamaan sellaisiin kysymyksiin kuin kuka minä olen ja mihin minä kuulun? Maahan muuttamiseen ja asettumiseen liittyy olennaisesti jatkuva identiteetin muutos, ja identiteettejä muovaavat paitsi paikalliset myös ylirajaiset suhteet ja vuorovaikutus. Identiteetti ei ole vain yksilöllinen, vaan sitä muodostetaan ja uusinnetaan merkityksellisissä vuorovaikutussuhteissa (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 16–17; Turtiainen 2021, 58.) Identiteettejä onkin tarkasteltava aina suhteessa johonkin aikaan, tilanteeseen ja paikkaan, mutta myös suhteessa kieleen ja kulttuuriin (Pietikäinen, Dufva & Laihiala-Kankainen 2002, 10). Hallin mukaan kulttuuri on yksi keskeisimmistä identiteettiä rakentavista, ylläpitävistä ja muokkavista järjestelmistä. Kulttuurilla tarkoitetaan jaettuja merkitysjärjestelmiä, joiden avulla yhteisön jäsenet ymmärtävät maailmaa. Kielen avulla muodostamme ja jaamme näitä merkityksiä keskenämme kollektiivisesti, ja se myös mahdollistaa itseymmärryksen, autonomian ja identiteetin muodostamisen. (Hall 2003 85–89; Kermit 2009.) Taustalla voidaan nähdä dialoginen ja konstruktivistinen käsitys siitä, että identiteetit muuttuvat jatkuvasti, ovat moniäänisiä ja rakennettuja – eivät itsestään selviä tai muuttumattomia. Jokaisella on monia identiteettejä, esimerkiksi annettuja, omaksettuja ja pakotettuja ja nämä identiteetit sekä yhdistävät että erottavat meitä toisistamme. Näkemykset identiteetin ja kulttuurin suhteesta voidaan jakaa essentialistiseen ja ei-essentialistiseen. Ensimmäisen mukaan identiteetti on kuvattavissa melko tarkkarajaiseksi ja muuttumattomaksi, ja yhteisön jaetun identiteetin ajatellaan muodostuvan esimerkiksi kielen tai yhteisen menneisyyden kautta. Jälkimmäisen käsityksen mukaan identiteetti on alati muuttuva, joustava ja monimuotoinen, ja kulttuurista identiteettiä tutkittaessa ollaan kiinnostuneita ryhmän sisäisestä moninaisuudesta, muutoksista ja niiden syistä ja seurauksista. (Pietikäinen ym. 2002, 9–12.)

Hall (1999) kuvaa samaa asiaa toteamalla, että meissä on vähintään yhtä paljon joksikin tulemista kuin jonakin olemista. Yhtäältä kulttuuriset identiteetit heijastelevat yhteisiä historiallisia kokemuksia, myyttejä ja kulttuurista koodistoa sekä niiden pohjalta rakennettuja suhteellisen muuttumattomia merkityksiä, jotka saavat ihmiset tuntemaan olevansa esimerkiksi samaa kansaa. Esimerkiksi historiallinen kokemus kolonialismista, orjuudesta ja siitä aiheutuneesta diasporasta (hajaannus) sekä mytologinen alkukoti Afrikassa yhdistävät Hallin mukaan mustien ja karibialaisten diasporista identiteettiä. Toisaalta kaikkien samankaltaisuuksien rinnalla merkittävät ja

syvät erot yksilöiden kokemuksissa ja tarinoissa muodostavat perustan sille, keitä me olemme ja keitä meistä on tullut. Identiteetti on Hallin mukaan tämän kertomuksen nimeämistä. Sen sijaan että identiteettiä pidettäisiin jonakin loppuun vietyinä tosiasiana, identiteetti tulisi ymmärtää tuotannoksi, joka ei ole ikinä valmis, vaan aina prosessissa, ja joka muodostuu aina erilaisissa representaation tilanteissa, ja joka on historian, kulttuurin ja vallan jatkuvan leikin kohteena. Vaikka identiteettiä ei nähtäisi-kään kiinteänä alkuperänä, johon voidaan aina palata, se ei myöskään ole harhakuva. Identiteeteillä on aina historiansa, ja niillä taas symboliset, todelliset ja materiaaliset vaikutuksensa. (Hall 1999, 223–230.) Maahanmuuttajien identiteettiä tarkasteltaessa on yhtä lailla tärkeää nähdä Hallin esittelemät identiteetin eri puolet: yhteisöllinen, yhteisestä taustasta rakentuva, yksilöllinen ja ainutlaatuinen sekä jatkuvasti muuttuva ja pysymätön identiteetti.

Otamme eri identiteettejä eri aikoina identifioitumalla, samastumalla sosiaalisesti meille tärkeisiin ryhmiin. Nämä identiteetit eivät muodostu yhtenäiseksi kokonaisuudeksi jonkin ehjän ”minän” ympärille, vaan ovat usein myös keskenään ristiriitaisia. Yhtenäinen, varma ja johdonmukainen identiteetti on Hallin mukaan fantasiaa. Erot identiteeteissä (ja identiteettikäsityksissä) antavat mahdollisuuden niin jatkuvuuteen ja samastumiseen kuin erottumiseen ja uudistumiseenkin - ei joko - tai, vaan sekä - että. Hallin mukaan identiteetti muodostetaan ”siinä epävakaassa pisteessä, jossa ääneen lausumattomat subjektiviteettia koskevat tarinat kohtaavat historian ja kulttuurin kertomukset” (Hall 1999, 11, 23, 229–231.)

4. METODI

4.1. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoite

Olen muotoillut seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten ylirajaiset suhteet näyttäytyvät maahanmuuttajamiesten hyvinvoinnissa?
2. Miten ylirajaiset suhteet näyttäytyvät maahanmuuttajamiesten maskuliinissa identiteetissä?

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa pakkomuuttotaustaisten miesten hyvinvoinnista ja maskuliinisesta identiteetistä ylirajaisuuden kontekstissa. Tämä tapahtuu vastaamalla tutkimuskysymyksiin: asettamalla edellä esitetty teoreettinen näkökulma ja analyysin kohteena oleva laadullinen haastatteluaineisto vuoropuheluun tutkimusmenetelmien avulla.

4.2. Aineisto

Tutkimukseni aineistoina käytän kahta temahaastatteluaineistoa. Ensimmäinen on tutkija Johanna Hiitolan tutkimusryhmän keräämä haastatteluaineisto FSD3652 Pakkomuuttajien kokemuksia perheenyhdistämisestä 2018–2020 (Hiitola, Leinonen & Karimi 2018–2022). Hiitolan ym. keräämää aineistoa on käytetty useassa tutkimuksessa, joista on kirjoitettu useita julkaisuja. Toisena aineistona käytän AIKUMETOD-projektissa 2021–2022 kerättyä haastatteluaineistoa, joka kuvaa maahan muuttaneiden aikuissosiaalityön asiakkaiden hyvinvointia. AIKUMETOD-projekti oli Jyväskylän

län yliopiston, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen toteuttama sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama projekti, jossa tutkittiin aikuissosiaalityön vaikuttavuutta. (AIKUMETOD 2021-2022.)

Työskentelin itse AIKUMETOD-projektissa loppuvaiheessa projektitutkijana ja analysoin tutkimuksen haastatteluaineistoa sekä olin mukana kirjoittamassa siitä julkaisua. Sain silloin idean jatkaa aineiston parissa graduuni ja sain sille luvan projektin johdolta. Kollegani projektissa ehdotti toiseksi aineistoksi graduun Hiitolan ym. haastatteluaineistoa, joka oli saatavilla Yhteiskuntatieteellisessä tietoaarkistossa pyyntöä vastaan. Sain luvan käyttää aineistoa graduani varten, ja näin minulla oli käytössäni kaksi rikasta laadullista haastatteluaineistoa.

Aineistoissa haastatellut henkilöt ovat haastattelujen yhteydessä antaneet tutkijoille kirjallisen luvan siihen, että aineistoja voidaan käyttää myös muissa tutkimuksissa, tässä tapauksessa gradussani. Aineistot on anonymisoitu eikä haastateltuja henkilöitä voida tunnistaa aineistoista. Osassa haastatteluista on käytetty tulkkia. Haastattelut on nauhoitettu ja sitten litteroitu suomen tai englannin kielellä. Joissakin haastatteluissa on useampi haastateltava, esimerkiksi pariskunta. Aineistojen haastateltavat edustavat sekä miehiä, että naisia.

Aineistoista olen valinnut tutkimustehtäväni mukaisesti analysoitavaksi kaikki miesten haastattelut, yhteensä 35 kappaletta. Haastatellut miehet ovat iältään 18–65-vuotiaita, ja heidän tilanteensa perheenyhdistämisen suhteen ovat erilaisia. Haastattelut ovat kestoaltaan keskimäärin noin tunnin pituisia ja litteroitua tekstiä on keskimäärin kymmenen A4-sivua haastattelua kohden.

Suurin osa haastateltavista on perheenjäsenistään erossa olevia miehiä, jotka ovat hakeneet perheenyhdistämistä. Osa on saanut kielteisen päätöksen, ja valittanut siitä hallinto-oikeuteen tai tehnyt uuden hakemuksen. Moni on ollut perheestään erossa jo vuosia. Pieni osa haastateltavista on saanut perheensä luokseen ja perhe asuu nyt yhdessä Suomessa. Joidenkin kohdalla osa perheestä on Suomessa, osa muualla. Juuri pitkäaikainen perheestä erossa oleminen onkin aineistossa tärkein miesten yllärajaisia suhteita määrittävä asia. Tällä on merkittävät vaikutukset miesten hyvinvointiin ja maskuliiniseen identiteettiin. Perheensä luokseen saaneiden haastattelut antavat kiinnostavan vertailukohdan aineistossa suhteessa perheestään erossa olevien tilanteeseen.

Kaikista haastatteluista ei tule ilmi, onko haastateltu mies saapunut Suomeen turvapaikanhakijana, kiintiöpakolaisena vai jostain muusta syystä. Lähes kaikissa haastatteluissa haastateltavat kertovat kuitenkin lähtömaassaan henkilökohtaisesti ja/tai perheenjäsentensä kokemasta uhasta. Tästä syystä käytän haastateltavista yhteistä nimitystä ”pakkomuuttajat”. Kaikkien haastateltavien kansalaisuudet eivät ole tiedossa, mutta lähtömaat ovat Afganistan, Pakistan, Iran, Irak, Syyria, Somalia, Eritrea, Senegal ja Kongo. Haastateltavien miesten perheenjäsenet saattavat asua jossain kolmannessa maassa, esim. useiden Afganistanista lähteneiden kohdalla Iranissa, ja useiden Irakista lähteneiden kohdalla Turkissa.

Suomen perheenyhdistämislainsäädäntö käsittää perheeseen kuuluvan pääsääntöisesti vain avio- tai avopuolison ja näiden alaikäiset lapset. Monet haastateltavista kokevat perheensä ydinperhettä laajempuna yhteisönä ja mahdollisuudet saada muita perheenjäseniä - esimerkiksi ikäänntyneitä vanhempia - perheenyhdistämisen kautta Suomeen ovat pienet. Tästä ristiriidasta aiheutuva tuska näkyy monessa haastattelussa. Joissakin tapauksissa esimerkiksi alaikäiselle lapselle on haettu perheen yhdistämistä, mutta pitkään kestäneen prosessin aikana lapsi on tullut täysi-ikäiseksi eikä kuulu enää suomalaiseen perheenyhdistämismääritelmään, joten häntä ei ole saatu muun perheen kanssa Suomeen. Jotkut haastateltavista ovat saapuneet Suomeen yksin alaikäisinä, mutta ovat haastattelun ajankohtana olleet jo täysi-ikäisiä.

4.3. Aineiston laadullinen sisällönanalyysi

Laadullinen tutkimus on käsitteenä eräänlainen sateenvarjokäsite, joka muodostaa hyvin laajan kirjon erilaisia tutkimusmenetelmiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 13). Analyysini kohteena olevat haastattelut ovat, kuten edellä mainitsin, teemahaastatteluja. Teemahaastattelu, jota usein kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi, on laadullisen tutkimuksen aineistohankintamenetelmä, joka avoimuudessaan lähenee syvähaastattelua. Haastatteluissa edetään tiettyjen etukäteen valittujen ja keskeisten teemojen varassa, mutta mahdollisuudet tarkentaa ja syventää kysymyksiä sekä suunnata huomiota haastateltavien vastauksien pohjalta haastattelun aikana ovat laajat. Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten asioille antamia merkityksiä ja sitä, miten nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88.)

Aineiston analyysimetodina käytän laadullista sisällönanalyysia, jota teen valitusta haastatteluaineistosta tutkimustehtäväni eli tutkimuskysymysten muodostaman kysymyksenasettelun pohjalta. Laadullinen sisällönanalyysi voi kuitenkin tarjota hyvin monenlaisia analyysitapoja.

Laadullinen sisällönanalyysi jaetaan usein induktiiviseen aineistolähtöiseen ja deduktiiviseen teorialähtöiseen sisällönanalyysiin päättelyn logiikan mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121–122). Tuomen ja Sarajärven mukaan näiden välimuotona voidaan erottaa menetelmänä teoriaohjaava sisällönanalyysi. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineiston analyysi etenee lähtökohtaisesti aineiston ehdoilla, mutta ero aineistolähtöiseen sisällönanalyysin hahmottuu analyysin loppuvaiheessa, abstrahoinnissa, jossa aineistoa jäsennetään teoreettisesti aiemmin valitun teoreettisen viitekehyksen käsitteiden mukaisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä taas teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä esimerkiksi aineistoa jäsentävät alaluokat synnytetään aineiston pohjalta, mutta analyysin loppuvaiheen yläluokat aiemmin valittujen teoreettisten käsitteiden mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 132–133.) Näin olen myös itse toiminut aineiston analyysissäni. Katsonkin, että oma analyysini noudattelee teoriaohjaavan sisällönanalyysin periaatteita.

Karkeasti määritellen sekä aineistolähtöistä että teoriaohjaavaa sisällönanalyysia voidaan Milesin & Hubermanin (1994) mukaan kuvata kolmiosaisena prosessina. Ensimmäiseksi 1) aineisto redusoidaan eli pelkistetään, toiseksi 2) aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään teemoihin ja kolmanneksi 3) aineisto abstrahoidaan eli luodaan siitä teoreettisia käsitteitä. Kaiken kaikkiaan sisällön analyysi perustuu tulkintaan ja päätelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Miles & Huberman 1994, Tuomi & Sarajarvi 2018, 122–127.)

Olen analysoinut yhteensä 35 miehen haastattelua eli aineiston kaikki miesten haastattelut. Aineistossa olen aluksi päättänyt tutkimuskysymysteni perusteella rajata huomioni kahteen asiaan: 1) yllirajaiset suhteet ja hyvinvointi sekä 2) yllirajaiset suhteet ja maskuliininen identiteetti. Ensimmäisessä kiinnitän huomiota siihen, miten yllirajaiset suhteet näyttävät osana hyvinvointia, ja millaisia mahdollisia vaikutuksia niillä on hyvinvointiin. Toisessa kiinnitän huomiota siihen, miten yllirajaiset suhteet näyttävät suhteessa maskuliiniseen identiteettiin, esimerkiksi millaisia mahdollisia vaikutuksia yllirajaisilla suhteilla on miehen rooliin ja kokemukseen omasta mieheydestä.

Olen aluksi pyrkinyt olemaan analyysissäni mahdollisimman avoin ja aineistolähtöinen. Tekstinkäsittelyohjelmassa yliviväsin keltaisella kaikki 1. kategoriaan (yllirajaiset suhteet ja hyvinvointi) liittyvät ilmaisut ja siirsin nämä tekstinpätkät sellaisinaan erilliseen taulukkoon. Punaisella yliviväsin kaikki 2. kategoriaan (yllirajaiset suhteet ja maskuliininen identiteetti) liittyvät ilmaisut ja siirsin ne toiseen taulukkoon. Kirjoitin jokaisen ilmaisun viereen haastattelun numeron, josta ilmaisu on peräisin. Tämän jälkeen tiivistin nämä tekstin pätkät pelkistetyiksi ilmaisuiksi, jotka kirjoitin taulukossa alkuperäisten ilmaisujen viereen omaan sarakkeeseensa. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheissa tätä kutsutaan redusoinniksi eli pelkistämiseksi. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 122–123.)

Seuraava analyysini vaihe oli teemoittelu tai ryhmittely. Tämä on laadullisen sisällönanalyysin toinen vaihe, jota kutsutaan myös klusteroinniksi. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 124–125.) Tässä kohtaa aloin katsoa, millaisia ryhmiä edellä mainitut pelkistetyt ilmaisut voisivat edustaa. Kävin läpi kaikki ilmaisut ja yhdistin samankaltaiset tai aihepiiriltään yhtenevät ilmaisut omiksi ryhmikseen ja loin ryhmille otsikot. Tämä oli mielenkiintoista, koska käydessäni enemmän ja enemmän ilmaisuja läpi, ryhmien yhteiset nimittäjät ja niille luomani otsikot muuttuivat ilmaisujen sisällön myötä. Kaikki ilmaisut läpi käytyäni ryhmät kuitenkin muodostuivat varsin selkeiksi. Jo tässä vaiheessa analyysia on huomattavissa, että tutkija alkaa tehdä luovaa työtä, ja joku toinen tutkija saattaisi muodostaa ryhmät eri tavoin tai eri perustein kuin minä. Useaan kertaan tekstejä läpikäytyäni yhdistin vielä syntyneet ryhmät (alaluokat) muutaman yläluokan alle uuteen taulukkoon. Nämä yläluokat olivat paitsi aineiston ominaisuuksien pohjalta syntyneitä, myös valitsemani teoreettisen viitekehyksen käsitteiden jä-

sentämiä. Analyysini siis eteni useaan kertaan tehdyn lähiluvun myötä aineiston sisällön pohjalta tapahtuneen ryhmittelyn kautta kohti ilmiön abstraktimpaa käsitteellistämistä. Tätä laadullisen sisällönanalyysin viimeistä vaihetta kutsutaan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi tai teoretisoinniksi. Siinä edetään aineistossa eli alkuperäisdatassa käytetyistä kielellisistä ilmaisuista kohti teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–127.) Näiden yläluokkien varaan rakentuu myös tutkimukseni tulosten raportointi luvussa 5.

Käyttämäni analyysitapa ja tekemäni taulukot mahdollistavat polun jäljittämisen teoreettisista käsitteistä ylä- ja alaluokkien kautta takaisin aineiston alkuperäisten ilmaisujen pariin ilman, että mitään hävitetään matkan varrella eli analyysin edetessä. Tämä on oleellista tutkimuksen luotettavuuden kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 126.) Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan yleensä kahden käsitteen kautta. Tutkimuksen *validiteetti* tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvutukin. Toisin sanottuna tutkimus vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin. *Reliabiliteetti* taas tarkoittaa perinteisesti tutkimustulosten toistettavuuden vaatimusta, mitä ihmistieteissä, erityisesti laadullisessa tutkimuksessa on kritisoitu. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160–165.) Omassa tutkimuksessani tutkimustulosten muodostamisen jäljittelevyys perusteellisten muistiinpanojen ja analyysin raportoinnin kautta vastaa reliabiliteetin vaatimukseen.

4.4. Kokemuksen tutkimus

Tutkin maahanmuuttajamiesten kokemuksia hyvinvoinnista ja maskuliinisesta identiteetistä ylijärjestyksen kontekstissa. Nämä kokemukset tulevat esiin miesten kertomusten kautta haastatteluissa. Vaikka en suoraan käytä kokemuksen tutkimukseen erikoistuneita tutkimusmenetelmiä, on paikallaan selvittää hieman, mitä ihmistieteissä tarkoitetaan kokemuksella ja miten sitä voidaan tutkia. Samalla paikannan tutkimukseni sijoittumista tieteenfilosofiseen traditioon.

Latomaan (2006, 17) mukaan ihmisen mieli on merkitysmaailma, joka rakentuu yksilöllisistä ja subjektiivisista merkityksenannoista ja merkitysten välisistä suhteista. Mielen voidaan nähdä rakentuvan kokemuksista, joita ovat mm. havainnot, mielikuvat, uskomukset, tunteet, mielipiteet ja ajatukset. Tutkija ei voi empiirisesti aisteilla havainnoimalla tavoittaa tätä tutkittavan henkilön merkitysmaailmaa, vaan tutkittavan on kerrottava ja kuvattava kokemuksiaan. Tämä tapahtuu yleensä kielen avulla. Näitä kielellisiä ilmaisuja tarkastelemalla voidaan lähestyä kokemusta. (Latoma 2006, 17.)

Kokemuksen tutkiminen voidaan sijoittaa hermeneuttis-fenomenologiseen tieteenfilosofiseen traditioon. Hermeneutiikalla tarkoitetaan tieteenfilosofista suuntausta, jossa ollaan kiinnostuneita merkityskokonaisuuksien ymmärtämisestä ja tul-

kinnasta. Tieto nähdään jatkuvana uusien tulkintojen prosessina, jossa tieto ja tulkinat uudistuvat: tätä prosessia kuvataan usein hermeneuttiseksi kehäksi. (Tieteenfilosofiset suuntaukset 2015.)

Fenomenologia taas on tieteenfilosofinen suuntaus, joka korostaa ihmisen kokemuksiin ja havaintoihin pohjautuvaa tiedon tuottamisen prosessia. Tiedon maailmasta ajatellaan välittyvän kokemusten ja aistien kautta, ja yksilölliset kokemukset, henkilökohtaiset aistimukset ja näiden subjektiivisuus nähdään merkityksellisinä. Sekä hermeneutiikka että fenomenologia ovat osa interpretivististä, tulkintaa korostavaa tieteenfilosofian suuntausta. (Tieteenfilosofiset suuntaukset 2015.)

Perttulan mukaan (2006, 116) kokemuksen voidaan nähdä rakentuvan suhteena. Kokemus sisältää kolme osatekijää: tajuavan subjektin, hänen toimintansa ja kohteen, johon toiminta suuntautuu. Kokemus on suhde, joka liittyy subjektin ja objektin toisiinsa. (Perttula 2006, 116.) Tutkijan tutkiessa toisten ihmisten kokemuksia, hän tutkii heidän sisäistä merkitystodellisuuttaan. Tutkija ei luo kohdettaan, mutta tieteellinen, empiirinen ymmärrys tutkittavan kokemuksista voi muodostua vain tutkijan tajunnan kautta. Perttulan mukaan tutkijan on oltava kiinnostunut ja tiedostettava myös oman tajuntansa ja omien kokemustensa merkityssuhteita voidakseen erottaa ne siitä empiirisestä todellisuudesta, jota hän tutkii tutkiessaan toisen ihmisen kokemuksia. (Perttula 2006, 134–134.)

John Deweyn kokemusfilosofian mukaan (Alhanen 2013, 52) elävien olentojen kokemuksia ei ole mahdollista ymmärtää irrallaan niiden ympäristöstä. Eläminen ja kokeminen tapahtuvat Deweyn mukaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Ihminen eroaa muista eliöistä siten, että sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö, jolla on pitkä historia, muokkaavat merkittävästi kokemuksiamme. Deweyn mukaan kulttuuri kuitenkin kiinnittyy aina luontoon, mikä kytkee kokemukset todellisiin, maailmassa oleviin asioihin ja tapahtumiin. Kokemusten ”välitön ainutlaatuisuus” (engl. ”qualitative immediacy”) muodostuu vuorovaikutuksen kaikkien osatekijöiden kohtaamisesta tietyllä hetkellä. (Alhanen 2013, 52–56.)

Nämä kokemuksen vuorovaikutuksen osapuolet nimetään modernin länsimaisen kokemuskäsityksen mukaan (Deweyn mukaan ongelmallisesti) usein subjektiksi ja objektiksi tai kokijaksi ja ympäristöksi. Dewey kuitenkin pyrki ekologisessa kokemuskäsityksessään ylittämään subjektiivisen mielen ja objektiivisen maailman dualistisen jaon, sillä Deweyn ajattelussa ihminen kokemuskäsineen on aina täysin osa luontoa. Olennon ja ympäristön vuorovaikutuksen korostamisen takia kokeminen tulisi Deweyn mukaan käsittää ensisijaisesti toiminnaksi tietämisen sijaan. (Alhanen 2013, 57–59.)

Perttula (2006) korostaa, että ennen kuin tutkija voi lähestyä toisen ihmisen kokemuksia empiirisesti, hänen on päätettävä ja rajattava, mitä tutkimusaiheeseen liittyviä merkityksellisiä kokemuksia hän haluaa ymmärtää. Tämä tapahtuu tutkimustehtävän ja tutkimuskysymyksen muotoilun kautta. On myös ymmärrettävä, että tut-

kimuksen kohteena olevat aiheet ovat "vain" tutkittavien kuvauksia elävistä kokemuksistaan – sitä lähemmäs kokemusta ja ihmisen sisäistä maailmaa ei tutkija voi päästä. Esimerkiksi haastattelutilanteessa tutkijalta vaatii taitoa yrittää johdattaa haastateltavaa suuntaan, jossa hän kertoo omista kokemuksistaan mahdollisimman elävästi, vapaasti ja avoimesti sekä omasta halustaan ilman tutkijan liiallista väliintuloa. Samalla kokemuksen tutkimuksen ehtona on se, että tutkija näkee itsensä samanlaisena kokevana olentona kuin tutkittavat. Oleellista ihmistieteissä onkin, että tutkija ymmärtää juuri tämän kokevan, merkityksiä rakentavan ja tulkitsevan mielensä ominaislaadun olevan myös tieteellisen ymmärtämisen ja tiedon muodostamisen prosessin edellytys. (Perttula 2006, 136–137, 141, 143.)

4.5. Tutkimuksen eettisyys

Ihmistieteissä tutkimuksen eettisyyden vaatimus koskee tutkimuksen jokaista vaihetta. Pääsääntönä voidaan sanoa, että tutkimuksessa tulee tuottaa kestävää tietoa ja kohdella tutkittavia ihmisiä hyvin. Suomalainen tiedeyhteisö on sitoutunut hyvään tieteelliseen käytäntöön, jonka osa myös tutkimuseettiikka on. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijoiden ja opiskelijoiden on usein pyydyttävä ennakoarviointilausuntoa Tutkimuseettiseltä neuvottelukunnalta ennen tutkimuksen aloittamista ja aineiston keräämistä. (Kallinen & Kinnunen; Hyvä tieteellinen käytäntö 2023.) Minulta ei tätä kuitenkaan vaadittu, koska käytin valmista aineistoa, jonka keräämisestä ja sen eettisyydestä ovat ammattitutkijat huolehtineet.

Tutkimuksessa tulee kunnioittaa ihmisten ihmisarvoa, itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä sekä välttää aiheuttamasta vahinkoa tai haittaa tutkittaville henkilöille ja yhteisöille. Tutkijan on kohdeltava tutkittavia kunnioittavasti, vaikka ei hyväksyisikään heidän ajatuksiaan tai arvojaan. Tutkija on vastuussa myös tieteen edistymisestä eikä saa vääristellä tuloksia tai muuten toimia epäeettisesti tai tavalla, joka voisi esimerkiksi jatkossa hankaloittaa aiheen tutkimusta. Rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus kaikissa tutkimuksen vaiheissa on osa hyvää tieteellistä käytäntöä ja myös tutkimuksen etiikkaa. Keskeistä on, että tutkija kykenee refleктоimaan ja raportoimaan tekemiään valintoja ja eettisesti hankalia tilanteita – tämä antaa mahdollisuuden myös tiedeyhteisölle arvioida tutkimuksen etiikkaa. (Kallinen & Kinnunen.)

Opinnäytetyössäni aineiston hankkineet tutkijat olivat huolehtineet aineiston hankintaluvuista ja tutkimuksen tarkoituksen ja aineiston käytön selostamisesta tutkittaville sekä luvan saamisesta aineiston käyttöön. Haastatellut henkilöt olivat antaneet luvan käyttäjä aineistoa myös muihin tutkimuksiin, näin ollen myös omaa pro graduani varten. Tässä pääsin siis helpommalla, kuin itse aineiston hankkimalla. Myös haastateltavien anonymiteetista oli huolehdittu eli haastateltavia henkilöitä ei voitu tunnistaa litteroiduista aineistoista, joita käytin. Toisaalta minun vastuullani on ollut varmistaa, että nämä asiat ovat kunnossa, kun olen aloittanut aineiston käyttämisen.

Tutkimuksen tekeminen vaatii eettistä harkintaa, eikä joka tilanteeseen ole saatavilla valmiita vastauksia eettisistä ohjeista (Kallinen & Kinnunen). Tällainen eettinen harkinta on oleellista ja tuttua myös sosiaalityöntekijän työssä. Erityistä harkintaa joutuu käyttämään sensitiivisissä tutkimusaiheissa, joita sosiaalialan kenttään usein liittyy. Esimerkiksi väkivaltaan tai hyväksikäyttöön liittyvät tutkimusaiheet ovat sensitiivisiä. Vaikka tutkimukseni kohderyhmä, pakkomuuttotaustaiset miehet voidaan nähdä olevan haavoittuvassa asemassa, en kuitenkaan pidä itse tutkimuksen aihetta, miesten kokemuksia perheestä erossa olemisesta, erityisen sensitiivisenä, kun vain anonymiteetistä ja kertomusten esittämisestä kunnioittavassa valossa huolehditaan.

Tutkimuksessani eettisyyden vaatimus kohdistuuikin erityisesti siihen, miten olen kertonut tutkittavista ihmisistä. Onko tutkimukseni näkökulma ja kirjoitustapa ollut tutkittavia kunnioittava? Tässä kohtaa huomioon otettavaksi tulee paitsi tutkimusetiikka, myös sosiaalityön arvot. Pyrkimykseni on ollut tehdä näkyväksi niitä olosuhteita ja ilmiöitä, joissa haastateltavat voivat tarvita tukea ja apua. Olen valinnut näkökulmakseni tuoda ilmi haavoittuvassa asemassa ja yhteiskunnan marginaalissa olevien ihmisten haastavia elämäntilanteita. Voidaan nähdä, että jo tutkimusaiheen ja -näkökulman valinta on ollut eettinen valinta: haluan kunnioittaa tutkittavia ja tuoda heidän kohtaamiaan epäkohtia esille, mikä voi mahdollistaa myös ongelmiin puuttumisen, kun aiheesta saadaan tietoa. Tällainen emansipoiva ja muutokseen pyrkivä näkökulma on sosiaalityölle ominainen eikä myöskään mielestäni ristiriidassa ihmistieteiden eettisten vaatimusten kanssa. Tutkijan on kuitenkin oltava rehellinen: hän ei saa antaa omien tarkoitusperiensä vääristää tutkimuksen tuloksia eikä taustalla saa olla piiloagenda. Esimerkiksi haastattelijana tutkija ei saa johdatella tutkittavia kysymyksillään liiallisesti haluamaansa suuntaan. Tutkijan on tehtävä huolellista työtä, pyrittävä objektiivisuuteen eikä hän saa menettää kriittisyyttään ”hyvän tarkoituksen” takia.

5. TULOKSET

5.1. Hyvinvoinnin ulottuvuudet

Perheestä erossa oleminen näyttäytyy monin tavoin haastateltujen miesten hyvinvoinnissa. Seuraavassa kerron miesten kokemuksista jäsentäen niitä Martelan hyvinvoinnin mallin mukaan.

5.1.1. Sairaana huolesta

Haastateltavat miehet kertovat monin tavoin huolesta ja stressistä, jota he kokevat jouduttuaan elämään erossa perheenjäsenistään pitkäaikaisesti ja ilman varmuutta perheenyhdistämisen onnistumisesta. Tämä pitkittynyt huoli ja stressi näyttäytyy monina fyysisinä ja psyykkisinä oireina. Moni kertoo olevansa masentunut ja uupunut. Lähimmistään erossa olo ja syvä yksinäisyys itsessään aiheuttavat psyykkisiä oireita ja ahdistusta. Merkittävää on myös huoli, jota miehet kokevat, kun he eivät pysty pitämään huolta perheenjäsenistään. Esimerkiksi lapsista huolehtiminen, kaukana asuvan lapsen sairaus ja ikääntyneistä vanhemmista huolehtimisen mahdottomuus kuormittavat. Eräs mies kertoo, kuinka perhe asuu pakolaisleirillä äärimmäisessä köyhyydessä. Toinen kertoo aikuisesta pojasta, jota vainotaan kotimaassa. Kolmas kertoo omien vanhempiansa hylänneen hänet, koska hän on kääntynyt Suomessa kristityksi. Erään haastateltavan pieni tytär on kuollut sairauteen sairaalassa perheenyhdistämisprosessin aikana, eikä mies ole voinut olla tämän luona.

Haastattelut ovat täynnä tämänkaltaisia tarinoita. Keskeistä niissä on syvä huoli perheenjäsenten turvallisuudesta, hyvinvoinnista ja taloudellisesta tilanteesta. Jotkut kertovat kokevansa syyllisyyttä siitä, että he ovat turvallisissa oloissa Suomessa samalla kun perhe kärsii puutetta lähtömaassa. Samalla miehen laillinen oleskelu Suo-

messa on edellytys perheenyhdistämiselle ja siihen liittyy suuria toiveita. Kaikki miehistä ovat haastatteluhetkellä täysi-ikäisiä, mutta jotkut ovat tulleet Suomeen alaikäisinä, teini-ikäisinä. Osa heistä kertoo, kuinka he ovat eläneet vuosia ilman emotionaalista turvaa, jota omien vanhempien ja perheen läsnäolo tuottaisi.

Monet kertovat pahinta olevan suunnaton yksinäisyys, jota he kokevat eläessään ilman perhettä ja ilman läheisiä ihmisiä Suomessa. Vaikka etäyhteydet toimivat, on normaali jakaminen ja läheisyys esimerkiksi parisuhteessa yllirajaisesti vaikeaa. Miehet kertovat, että omia huoliaan ei välttämättä myöskään halua jakaa, koska sen ajatellaan kuormittavan perheenjäseniä. Yksinäisyys ja sosiaalinen eristäytyneisyys ovat tutkimusten mukaan merkittävä riskitekijä hyvinvoinnin ja terveyden kannalta ja ne lisäävät terveysongelmia kaikissa väestöryhmissä (Elovainio & Komulainen 2023).

Mitä huoli sitten aiheuttaa? Miehet kertovat pitkäaikaisesta, vuosia kestäneestä unettomuudesta, masennuksesta ja ahdistuksesta. Jotkut ovat suunnitelleet tai yrittäneet itsemurhaa. Opintoihin, kielen oppimiseen ja työhön keskittyminen on ollut vaikeaa johtuen unettomuudesta ja psyykkisistä ongelmista. Tämä hidastaa kotoutumista uuteen yhteiskuntaan. (THL 2023.)

Miehet kokevat myös velvollisuudekseen tukea taloudellisesti perheenjäseniään lähtömaissa, vaikka heidän tulonsa ovat yleensä pienet, joko yhteiskunnan etuuksista tai pienipalkkaisista töistä koostuvia. Eräs kertoo syöneensä vähemmän, jotta voisi lähettää rahaa perheelleen. Toinen kertoo tehneensä useita töitä, myös vaarallisissa työoloissa kerätäkseen rahaa. Rahan säästämiseksi tingitään jopa omasta terveydestä. Yksi kertoo, että teki monta vuotta töitä yötä päivää, ja saatuaan lopulta kielteisen päätöksen perheenyhdistämisestä tukka lähti hänen päästään valtavan stressin takia. Eräs vanhempi mies kertoo kieltäytyneensä Suomessa leikkauksesta, koska ei ollut varma selviääkö siitä, ja haluaa perheensä luokseen ennen sitä.

Aineiston perusteella on selvää, että perheestä erossa oleminen ja siihen liittyvä pitkittynyt huoli ja stressi aiheuttavat monenlaisia psyykkisiä ja fyysisiä terveysongelmia. Kansainvälisten tutkimusten mukaan erityisesti mielenterveyden ongelmat ovat merkittävä haaste perheestä erossa olevilla maahanmuuttajilla (ks. esim. Nickerson ym. 2010; Hiitola & Vähä-Savo 2021). Martelan (2022) päivittämässä Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien mallissa nämä eksistentiaaliset haasteet, huoli ja stressi voidaan sijoittaa hyvinvoinnin *being*-ulottuvuuteen. Ne haastavat miesten turvallisuuden tunnetta, terveyttä ja sitä, mitä he kokevat olevansa. Suru, huoli, stressi ja muut negatiiviset tunteet sekä pitkäaikainen tyytymättömyys elämäntilanteesta muodostuvat osaksi fyysisistä ja psyykkistä (henkistä) toimintakykyä, mikä Martelan mukaan on keskeinen osa hyvinvoinnin *being*-ulottuvuutta.

5.1.2. Raha, raha, raha

Haastateltavat miehet kertovat ajattelevansa jatkuvasti rahaa. Raha on välttämätöntä oman perheen taloudelliseen tukemiseen kaukana Suomesta, mutta myös perheenyhdistämisen edellyttämän tulotason saavuttamiseksi. Rahaa on kuitenkin vähän, koska moni haastateltavista elää ensimmäiset vuotensa Suomessa yhteiskunnan etuuksien turvin. Moni pyrkii työelämään mahdollisimman pian rahantarpeen vuoksi, ja tästä syystä esimerkiksi opiskelu keskeytyy. Moni tekee pienipalkkaista työtä, usein useita töitä samaan aikaan. Martelan (2022) hyvinvoinnin mallissa toimeentulo ja siihen liittyvät haasteet kuuluvat hyvinvoinnin materiaaliseen *having*-ulottuvuuteen. Puute välttämättömistä resursseista ja tyytymättömyys materiaalisista olosuhteista panee myös turvallisuuden tunteen koetukselle, mikä on oleellinen osa *having*-ulottuvuuden koettua, subjektiivista puolta.

Ylirajaisessa perheessä rahaa kuluukin moneen asiaan: Vaikka yhteydenpito on helpottunut usein ilmaisten maailmanlaajuisesti toimivien internet-pohjaisten sovellusten kautta, joillekin alueille yhteyden saadakseen täytyy edelleen soittaa normaalilla puhelinyhteydellä, ja tämä on kallista, varsinkin jos yhteydenpito on säännöllistä. Perheenyhdistämisprosessi on hyvin kallis. Paitsi, että henkilön täytyy saavuttaa tietty tuloaraja osoittaakseen pystyvänsä elättämään perheensä ja täyttääkseen perheenyhdistämisen edellytykset, liittyy itse prosessiin paljon kuluja. Tällä hetkellä esimerkiksi pelkkä perheenyhdistämishakemuksen jättäminen maksaa 470 euroa jokaista aikuiselle perheenjäsenelle haettua oleskelulupaa kohden ja 240 euroa jokaista alaikäisen oleskelulupaa kohden (Migri 2023). Tämän lisäksi perheenjäsenten tarvitsee usein laillistaa ja käännättää perheyhteyden todistavia dokumentteja (esim. vihkitodistus, syntymätodistus) lähtömaassaan. Ulkomailla asuvien perheenjäsenten tulee matkustaa tunnistautumaan Suomen suurlähetystöön, joka usein sijaitsee muualla, kuin siinä maassa, missä he oleskelevat. Matkaan tarvittavien matkustusasiakirjojen hankkiminen, lahjukset viranomaisille (yleinen käytäntö monen perheen oleskelumaassa), matkakulut, majoituskulut ym. kulut ovat suuria. Mitä enemmän perheenjäseniä, sitä suuremmat ovat kulut. Eräs mies kertoo koko prosessin maksaneen 6000 euroa, ja lopulta perheenyhdistämisen päätös oli negatiivinen. Monet miehistä kertovat ottaneensa lainaa, usein ystäviltä tai tuttavilta. Velkaantuminen onkin suuri ongelma, mistä syystä useat miehistä elävät Suomessa köyhyydessä, vaikka heillä olisi-kin palkkatuloja.

Moni lähettää perheelleen säännöllisesti, esim. kuukausittain rahaa tukeakseen heitä taloudellisesti. Miehet myös kertovat perheenjäsenten odottavan sitä heiltä. Eräs mies kertoo maksavansa äitinsä vuokran Turkissa joka kuukausi. Toinen kertoo säästävänsä lapsensa leikkaukseen Afganistanissa. Eräs mies maksaa poikansa koulumaksut lähtömaassa kuukausittain. Tämä tuntuu käsittämättömältä sitä vasten, että useimmat heistä ovat Suomessa pienituloisia, monet etuuksilla ja epäsäännöllisillä tai pienipalkkaisilla töillä eläviä. Miehet kokevatkin suurta taloudesta johtuvaa stressiä.

Joillakin on omaisuutta – yksi haastateltavista kertoi myyneensä talonsa Irakissa, jotta pystyi rahoittamaan perheenyhdistämisen kuluja. Toinen kertoo palkanneensa henkilön pitämään huolta perheestään Kabulissa perheenyhdistämisprosessin ajan. Ylirajainen huolenpito perheestä vaatii paljon rahaa, ja miehet tekevät kaikkensa täyttääseen nämä odotukset. Ylirajaisen perheen ja suvun odotuksia ei kuitenkaan ole helppo täyttää, ja moni kokeekin jatkuvaa riittämättömyyden tunnetta. Yksi miehistä kertoo, että hänen isänsä maksoi salakuljettajille, jotta tämä pääsi aikoinaan Suomeen, tuolloin alaikäisenä. Nyt Suomeen päästyään hän kokee velvollisuudekseen ”maksaa takaisin”, rahoittaa perheensä elämää lähtömaassa ja yrittää saada heidät Suomeen. Samalla haastatteluista ilmenee, että osalla perheistä ei lopulta tule koskaan olemaan rahaa perheenyhdistämisen kuluihin eikä tästä syystä perhe voi elää yhdessä. Perheenyhdistämisprosessin kalleus asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan taloudellisen tilanteen mukaan.

Tutkimusten mukaan ulkomaille tehtävistä rahalähetyksistä johtuva rahan puute näyttäytyy maahanmuuttajilla lisääntyneenä palveluntarpeena aikuissosiaalityössä toimeentulo-ongelmien takia. Myös perheenyhdistämisprosessin kalleus, monimutkaisuus ja siinä tarvittava tuki näkyy sosiaalityössä ja kolmannen sektorin palveluissa. (THL 2023; Leinonen, Pellander & Hiitola 2019; Turtiainen 2021; Särkkä, Turtiainen & Päivinen 2022.)

5.1.3. Emotionaalinen etääntyminen

Perhesiteiden ylirajainen ylläpitäminen ei ole yksinkertaista. Kun fyysinen läheisyys ei ole mahdollista, yhteydenpito tapahtuu pääosin teknisten sovellusten, kuten videopuhelujen, perinteisten puhelujen ja viestittelyn kautta. Yhteydenpito on pääosin tiivistä ja tuo lohtua ja helpotusta erossa olemiseen. Toisaalta, kuten eräs mies kuvasi, päivittäiset puhelut ovat täynnä ikävää. Yksi kertoo haluavansa tietää tarkasti perheenjäsenten kuulumisia ja päivän kulkua, jotta voisi olla mahdollisimman läsnä perheelleen. Toinen kertoo nähneensä videopuheluista, kuinka hänen tyttärensä oppi kävelemään ja puhumaan. Kolmas kertoo voivansa soittaa vanhemmilleen vain joka kuukausi tai joka toinen kuukausi, koska he asuvat Afganistanissa paikassa, jossa heillä ei ole puhelinta. Moni haastateltavista kertoo myös matkustaneensa tapaamaan perheenjäseniään vuosien aikana. Usein tapaamiset ovat olleet lyhyitä ja jälleen eroaminen raskasta. Eräs kertoi matkustaneensa kotimaahansa äitinsä hautajaisiin sen jälkeen, kun ei ollut vuosiin tavannut äitiään.

Yhteydenpidosta huolimatta moni haastateltavista miehistä kertoi kokeneensa, että on etääntynyt perheenjäsenistään. Yksi kertoo, että vuosien erossaolo lapsista etäännyttää, kun lapset eivät voi kokea isän rakkautta. Toinen kertoo, että saatuaan lopulta perheensä Suomeen, hänen nuorin tyttärensä ei enää muistanut isäänsä, ja lä-

hentyminen uudelleen vei aikaa. Eräs miehistä kertoo lastensa ikävöivän isäänsä kovasti ja kyselevän, milloin he voivat olla taas yhdessä. Tällaisiin kysymyksiin miesten on mahdotonta antaa vastausta, ja he voivat ainoastaan yrittää luoda toivoa perheelleen ja itselleen. Yksi haastateltavista kuvasi perheensä olevan rikkonainen – vaikeat kokemukset ja erilaiset kokemusmaailmat sekä jakamisen vaikeus perheenjäsenten välillä on johtanut välien heikkenemiseen. Niillä miehillä, joilla on lapsia, perheen äidit lähtömaassa ovat usein joutuneet ottamaan suuren vastuun perheestä, ja tämä on ollut vaikeaa sekä aiheuttanut riitoja puolisoitten välille. Eräs mies kertoi vaimonsa vanhempien painostavan tätä avioeroon, koska mies on ollut vuosia erossa vaimostaan ja lapsistaan. Hän myös kertoi, että vaimon naapurit juoruavat, ja sanovat miehen hylänneen Irakiin jääneen perheensä, mikä on vaimolle hyvin raskasta ja häpeällistä.

Joissakin tapauksissa perheenjäsenet ovat joutuneet keskenään hyvin epätasa-arvoiseen asemaan johtuen Suomen tiukasta perheenyhdistämisbyrokratiasta. Eräs mies kertoi saaneensa perheenyhdistämisen kautta vaimonsa ja alaikäiset lapsensa Suomeen, mutta prosessin aikana 18 vuotta täyttänyttä poikaa ei. Nyt poika elää turvattomissa oloissa paperittomana siirtolaisena Kreikassa, kadulla ja rahattomana. Suomeen vakaisiin oloihin päässeitä lapsia vanhemmat kieltävät näyttämästä iloa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, koska täysi-ikäinen poika tuntee itsensä perheensä hylkäämäksi, on kateellinen ja katkeroitunut. Lapset ja muu perhe voivat aloittaa uutta elämää Suomessa, esimerkiksi käydä koulua ja opiskella, mutta yksi lapsista elää vailla ihmisarvoista suojaa.

Edellä mainitut kertomukset kuvaavat joitakin niistä tyyppillisistä tilanteista, jotka ovat aiheuttaneet emotionaalista etääntymistä perheenjäsenten välillä. Näiltä ihmisiltä on riistetty yksi perus- ja ihmisoikeus, oikeus perhe-elämään. Perhe-elämän ehkä keskeisimmän piirteen – emotionaalisen siteen – heikentyminen aiheuttaa haastatelluille miehille suurta surua ja tuskaa. Jokaisen ihmisen kaipaama yhteys lähimpiin on koetuksella, mikä näkyy vajeena hyvinvoinnin *loving*-ulottuvuudessa (Martela 2022.) *Loving*-ulottuvuuteen kuuluvat keskeisinä perhesuhteet, yhteenkuuluvuuden tunne ja kokemukset yksinäisyydestä.

Vaikka nykyteknologia mahdollistaa tiiviinkin ylläpidon yhteydenpidon, on yhdessä vietettävää arkea ja fyysistä läheisyyttä vaikea korvata. Osa miehistä on onnistunut säilyttämään läheisen suhteen puolison, lasten ja muiden perheenjäsenten kanssa, mutta moni kertoo yhteyden heikentyneen vuosien mittaan ja kokee siitä suurta surua.

Kansainvälisen nuorten maahanmuuttajamiesten hyvinvointitutkimuksen (MiMen 2015) mukaan emotionaaliset siteet ja kuulumisen tunne ovat tärkeä osa miesten merkityksellistä hyvinvointia. Keskeiset emotionaaliset siteet ovat usein yllärajaisia ja kohdistuvat ydinperhettä laajempaan yhteisöön, johon kuuluu mm. isovanhempia, serkkuja ja ystäviä. Fyysinen etäisyys ei vähennä siteiden tärkeyttä, ja fyysistä etäisyyttä vaikeammaksi koetaan, jos ”henkinen” suhde omaan perheeseen on katkennut. (Kivimäki & Matias 2015, 16–30; MiMen 2015.)

5.1.4. Autonomian menettäminen

Autonomia mahdollistaa ihmiselle vapauden toteuttaa oman näköistään elämää, ja on keskeinen osa koettua hyvinvointia. Autonomia mahdollistaa itsenäisten valintojen tekemisen yksilön tavoitellessa hyvää elämää. (Martela 2022, 565–567; Aaltio 2013, 66–70.) Haastatteluaineiston miesten kertomuksissa on silmiin pistävää, että miehet kokevat, että heille tärkein asia - heidän perheensä yhteinen tulevaisuus - ei ole heidän omilla käsissään. Yksi kertoo menettäneensä kontrollin omasta ja perheensä tulevaisuudesta, koska viranomaisella on valta perheenyhdistämispäätöksestä. Toinen kertoo voimakkaasta epäoikeudenmukaisuuden ja voimattomuuden kokemuksesta kasvotonta byrokratiaa kohtaan sekä epäluottamuksesta viranomaisia kohtaan. Moni miehistä on saanut kielteisen perheenyhdistämispäätöksen ja valittanut siitä hallinto-oikeuteen tai tehnyt uuden hakemuksen. Eräs haastateltava kertoo menettäneensä hyvän ja itsenäisen aseman työssään entisessä kotimaassaan jouduttuaan pakenemaan sieltä.

Miehet kertovat elämän olevan kilpailua ajan kanssa: vuosia on kulunut matkustaessa lähtömaasta Suomeen, Suomessa oleskeluluvan odottamisessa, oleskeluluvan saamisen jälkeen perheenyhdistämisprosessissa, eikä näiden vuosien jälkeenkään ole varmuutta perheen yhteisestä tulevaisuudesta. Tämä odottamisen kokemus toistuu haastateltavien kertomuksissa ja on mielestäni yksi keskeinen autonomian puutteeseen liittyvä ulottuvuus. Elämä on aikaa vastaan taistelemista, mikä aiheuttaa suurta stressiä. Tuore aviopari (menneet naimisiin ennen miehen lähtöä lähtömaasta) ei ole päässyt elämään yhdessä. Yksi miehistä pelkää, että lapsi ehtii tulla täysi-ikäiseksi ennen perheenyhdistämisen hyväksymistä, ja tällöin lapsen saanti Suomeen ei onnistu. Moni kertoo odottaneensa perheenyhdistämistä jo vuosia ja haluavansa vain viettää normaalia perhe-elämää, mutta aika ja elämä valuvat odottaessa hukkaan.

Tutkimusten mukaan perheestä erossa olevien pakolaisten mielenterveyden ongelmat johtuvat erityisesti pitkän odottamisen aiheuttamasta vakavasta epävarmuuden tunteesta. Odottamisen aiheuttamalla haavoilla on pitkäaikaisia seurauksia vielä sen jälkeenkin, kun perhe on päässyt yhteen, sillä pitkä erossaolo ja perheenjäsenten eri tavoin traumatisoituminen vaikeuttavat yhdessä elämistä. Myös vanhemmuus ja lasten turvallisuuden tunne kärsii pitkittyneestä odottamisesta. (Hiitola 2021b, 122.)

Kutsun mahdottomiksi tilanteiksi niitä olosuhteita ja ristiriitoja, joita miehet kuvaavat ylijärsäisen perheen elämäntilanteessa ja perheenyhdistämisprosesseissa. Eräs haastateltava kertoo saaneensa jo kolme kielteistä päätöstä perheenyhdistämisestä ja tuntevansa tästä suurta surua, mikä vaikeuttaa mm. keskittymistä opiskeluun. Toinen kertoo, että perheenyhdistäminen ei hänen perheensä kohdalla ole mahdollista, koska riittävät taloudelliset ja käytännön resurssit puuttuvat: Iranissa asuvalla afganistanilaisella perheellä ei ole passeja, ja passit saadakseen pitäisi matkustaa takaisin Afganistaniin. Ilman henkilöllisyystodistuksia on kuitenkin mahdotonta matkustaa Afga-

nistaniin. Jos tämä onnistuisikin, koko perheen pitäisi matkustaa Intiaan Delhiin Suomen suurlähetystöön tunnistautumaan perheenyhdistämishakemusta varten, ja tätä varten tarvitaan viisumit, matkaliput, majoitus - ja paljon rahaa. Lisäksi matkustamiseen liittyy monia käytännön vaaroja.

Moni kertoo perheenyhdistämisen kriteerien olevan mahdottomia täyttää. Eräs mies kertoo, että hänen on mahdotonta saavuttaa Suomessa perheenkokoajalta edellytettävää tulorajaa. Toinen kertoo saavuttaneensa sen, mutta nyt häneltä vaaditaan vakituista työsuhdetta, jota hänellä ei ole. Yksi kertoo perheensä asuvan tällä hetkellä Turkissa, mutta heidän passinsa ja sairausvakuutuksensa ovat umpeutumassa. Vainon takia he eivät voi palata takaisin kotiinsa, asuinolot ovat huonot, vaimolla ei ole töitä eivätkä lapset pääse kouluun. Mies on syvästi huolissaan ja kokee mahdottomaksi auttaa heitä Suomesta käsin. Kolmas kertoo hylätystä perheenyhdistämishakemuksesta, ja samaan hengenvetoon, kuinka hänen on mahdotonta matkustaa Irakiin tapaamaan perhettään, koska syyt, jonka takia häntä vainottiin, ja jotka johtivat hänen lähtöönsä, ovat edelleen olemassa. Hän ei voi palata Irakiin eikä saada perhettä luokseen Suomeen.

Moni puhuu toivosta. Se on ainoa mitä on, kun varmuutta tulevasta ei ole. Unelma normaalista perhe-elämästä elää, mutta kun kielteinen päätös perheenyhdistämisestä kolahtaa postiluukusta, toivo romahtaa. Ilman perhettä on mahdotonta nähdä tulevaisuutta Suomessa. Käytän tästä monien kertomuksia yhdistävästä teki- jästä sanaa näköalattomuus. Yksi syyttää sosiaalityöntekijää, joka loi turhaa toivoa perheen yhteen pääsemisestä. Tässä ammattilaisten onkin mielestäni hyvä olla tarkkana, samalla kun tukevat ja käytännössä auttavat perheenyhdistämisprosessissa. Toisaalta vain toivo mahdollistaa tulevaisuuden suunnittelun. Moni kertoo, että huoli ja stressi perheestä vaikeuttavat työssä ja opinnoissa jaksamista. Toinen kertoo toivovansa, että pikkuveli pääsisi Suomeen ja voisi opiskella ja toteuttaa unelmiaan. Mies itse näkee roolinsa lähinnä toisten unelmien mahdollistajana, hän ei ole voinut opiskella, kun on pitänyt ansaita rahaa töissä perheenyhdistämistä varten. Miehet sanovatkin tinkivänsä omista haaveistaan voidakseen mahdollistaa perheilleen hyvän elämän, joko luonaan Suomessa, tai jos tämä ei ole mahdollista, tukemalla heitä taloudellisesti siellä missä perhe asuu. Perheensä yhteen saanut mies kertoo, että vasta perheen päästyä Suomeen on ollut mahdollista alkaa suunnitella ja rakentaa tulevaisuutta. On aika hyvittää erossaolo lapsille ja vaimolle viettämällä mahdollisimman paljon aikaa yhdessä.

Sotkasiira (2018) näkee autonomian kuuluvan oleellisesti hyvinvointiin. Autonomia voidaan ymmärtää sosiaalisten suhteiden ja tunnustamisen varaan rakentuvaksi kyvykkyydeksi vastata oman elämän suunnasta ja tehdä itsenäisiä päätöksiä. (Sotkasiira 2018, 31–33.) Perheenyhdistämistä vuosia yrittäneiltä miehiltä tämä vapaus ja ihmisoikeus on riistetty. Suurimman toiveen, perheen yhdessä olon epääminen voidaan nähdä äärimmäisenä autonomian riistämisenä. Pitkä odottaminen ja sitä leimaava syvä epävarmuus aiheuttavat mielenterveysongelmia (Hiitola 2021b, 122).

Moni haastateltavista kokee katkeruutta viranomaisia kohtaan. Esteenä perheenyhdistämislle ja yhteisen elämän suunnittelemisen autonomialle ovat lukuisat niin sanotut ”mahdottomat tilanteet”. Vaikka miehet tekevät kaikkensa järjestääkseen perheensä yhteen, ei lopputulos ole heidän käsissään. Tavoittamattomat tulorajat, käytännön ongelmat prosessissa, esimerkiksi perheenjäsenten matkustamisen järjestäminen suurlähetystöön kauas kotoa, sekä jo lähtökohtaisesti Suomen viranomaisten kapea perhekäsitys tekevät suurelle osalle perheenyhdistämisestä haaveileville tavoitteen saavuttamisen mahdottomaksi. Moni miehistä on saapunut Suomeen juuri siinä toivossa, että saisi myöhemmin perheensä luokseen, ja tämän osoittautuessa mahdottomaksi he tuntevat suurta avuttomuutta, tuskaa ja merkityksettömyyttä omasta olemisestaan Suomessa. Fingerroos on kirjoittanut suomalaisen perhekäsityksen ahtaudesta suhteessa perheenyhdistämisprosessiin (Fingerroos ym. 2016, 67–68). Hiitola on kuvannut perheestä erossa olevien miesten hyvinvoinnin haavoittuvuutta pitkään jatkuneissa perheenyhdistämisprosesseissa (Hiitola 2021a) ja valtion hallinnollista väkivaltaa, joka mahdottomien perheenyhdistämiskriteerien kautta rajoittaa maahanmuuttajien toimijuutta (Hiitola 2021b). Toimijuus yhdessä autonomian käsitteen kanssa selittää hyvin miesten rajallisia mahdollisuuksia vaikuttaa oman perheenyhdistämisprosessinsa lopputulokseen. Martelan (2022) hyvinvoinnin mallissa autonomian puute, rajoittunut toimijuus ja kykenemättömyys vaikuttaa omaan ja perheen tilanteeseen sekä tulevaisuususkon puute nähdään merkittävinä tekijöinä hyvinvoinnin *doing*-ulottuvuudessa.

5.1.5. Voimavarat

Mistä haastatellut miehet sitten saavat voimaa jaksaa vaikeassa tilanteessa? Miehet kertovat ystävien auttaneen heitä paljon sekä konkreettisesti, että henkisesti tukemalla. Ystävät ovat auttaneet perheenyhdistämishakemuksen tekemisessä ja myös kustannuksissa lainaamalla rahaa. Monilla haastatelluista miehistä on vertaisia ystäviä, jotka ovat olleet samanlaisissa tilanteissa ja heille on kertynyt kokemusta perheenyhdistämisprosessista. Eräs mies kertoo ystävänsä tulleen hänen luokseen ja jopa viereen nukkumaan, kun tämä ei ole huoleltaan pystymään nukkumaan. Toinen kertoo ystävän auttaneen perheen matkakuluissa Suomeen ja menneen vastaanottamaan perhettä lentokentälle Tukholmaan. Ystävien merkitys miesten arjesta selviytymisessä on suuri. Martelan (2022) hyvinvoinnin mallissa ystävien tuki ja kokemus yhteenkuuluvuudesta on merkittävä osa miesten hyvinvoinnin *loving*-ulottuvuutta.

Kansainvälisessä MiMen-tutkimuksessa havaittiin, että monille nuorille maahanmuuttajamiehille paikallinen vertaisten yhteisö, esim. etninen tai uskonnollinen yhteisö oli tärkeä ja mahdollisti eräänlaisen ”jaetun toiseuden kokemuksen” (“shared experiences of otherness”). (Kivimäki & Matias 2015, 16–30; MiMen 2015.) Jaettu toi-

seus voidaan nähdä yhteiskunnan marginaalissa, erityisessä ja haavoittuvassa asemassa olevien miesten yhteisöllisenä ja jaettuna kokemuksena, joka antaa voimavaroja.

Jotkut haastateltavista miehistä kertovat läheisen ammattilaisen, kuten opettajan tai sosiaalityöntekijän auttaneen ja tukeneen paljon. Myös läheinen suhde puolisoon ja huolten jakaminen tämän kanssa sekä säännöllinen yhteydenpito perheeseen etäisyydestä huolimatta ovat auttaneet jaksamaan erossa oloa. Useampi kertoo saaneensa voimaa rukoilemisesta ja uskosta jumalaan. Nämä haastateltavat ikään kuin luovuttavat kohtalonsa suuremman käsiin, jumalan päätettäväksi, eikä lopulta ole heistä kiinni, mitä tuleman pitää. Myös keskittyminen treenaamiseen ja opiskeluun on auttanut jaksamaan. Mielekäs tekeminen keskellä haastavaa arkea voidaan nähdä vahvistavan hyvinvoinnin *doing*-ulottuvuutta. Se voi vahvistaa hallinnan tunnetta, toimijuutta ja kokemusta siitä, että ainakin jossakin voi kokea onnistuvansa. Eräs mies kertoo rankkojen kokemusten vahvistaneen häntä ja vuosien ponnistelun tuoneen sinnikkyyttä.

5.1.6. Perheen merkitys

Martelan hyvinvoinnin mallissa Allardtin klassisten hyvinvoinnin ulottuvuuksien (*having, loving, being* - ja *doing*) ja autonomian lisäksi korostetaan myös hyvinvoinnin eudaimonisia ulottuvuuksia. Martelan mallissa tämä tarkoittaa sitä, että hyvän elämän edellytyksenä on ihmisen kokemus oman elämän merkityksellisyydestä (Martela 2022). Kokemus merkityksellisyydestä voidaan sijoittaa hyvinvoinnin *being*-ulottuvuuteen, mutta se on kiinteässä vuorovaikutuksessa kaikkien muiden hyvinvoinnin ulottuvuuksien kanssa. Kokemus elämän merkityksellisyydestä syntyy suhteessa siihen, miten henkilö kokee mm. sosiaaliset suhteensa, yhteenkuuluvuuden toisiin ihmisiin, terveyden, toimintakykynsä ja turvallisuutensa sekä mahdollisuutensa vaikuttaa elämäänsä ja suunnitelmiinsa. Hyvinvoinnin eudaimoninen ulottuvuus on siis hyvin kokonaisvaltainen osa hyvinvointia. Tässä tutkimuksessa eudaimonian näkökulmasta keskeiseksi muodostuvat miesten perheelleen antamat merkitykset.

”Perhe on kaikkein tärkein.” ”Perhe merkitsee elämää.” ”Perhe on kaikki.” Tällaisilla ilmaisuilla haastateltavat miehet kuvaavat perheen merkitystä. Useat miehistä toteavat, että ei ole mahdollista ajatella elämää tai tulevaisuutta ilman perhettä. Perheestä erossa oleminen on hyvin vaikeaa, ja sitä on mahdotonta sanoittaa. Kertoessaan perheestään, haastateltavat herkistyvät ja liikuttuvat. Eräs haastateltava kuvaa tilannettaan sanonnalla: ”Kuolema on parempi kuin olla erossa rakkaimmistaan.” Suurimpana toiveena miehillä on nähdä omat lapset, puoliso, äiti, isä. Eräs alaikäisenä Suomeen tullut mies kertoo, että ilman perhettä hänellä ei ole mitään. Hän on tullut Suomeen siinä toivossa ja uskossa, että saa myöhemmin perheensä luokseen, mutta tämä ei vuosien odottamisen jälkeen näytä todennäköiseltä. Hän kertoo vuosia ikävöineensä vanhempiaan ja vanhemmilta saamaansa tukea ja läheisyyttä.

Perheen merkitys näyttäytyy toisella tavalla niissä tilanteissa, joissa perheenyhdistäminen on onnistunut ja miehet ovat saaneet perheen luokseen. Miehet kertovat suuresta onnesta, helpotuksesta ja rentoutumisesta. Eräs kertoo, kuinka perheen saavuttua kaikki vuosien odottamisen aikana kertynyt väsymys hävisi. Hän kiittää jumalaa perheen jälleen yhdistymisestä. Kun perhe on taas yhdessä, on tulevaisuuden suunnittelu Suomessa mahdollista. Haastateltava kertoo olevansa kiitollinen Suomelle ja haluaa korvata tämän suomalaiselle yhteiskunnalle antamalla aikanaan takaisin. Tutkimusten mukaan perheen yhdessäolo nopeuttaa kotoutumista, kuten kielen oppimista ja työllistymistä uudessa yhteiskunnassa (THL 2023). Käänteisesti taas voisi ajatella, että perheen erossa olo voi lisätä katkeruutta ja yhteiskuntavastaisuutta. Moni perheestään vuosia erossa ollut haastateltava kertookin pettyneensä suomalaiseen yhteiskuntaan ja viranomaisiin. Luottamus ja luottamuksen puute toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan ovat Martelan mallissa tärkeä osa hyvinvoinnin *loving*-ulottuvuutta.

Eudaimonia, Martelan (2022) hyvinvoinnin mallissa korostama kokemus elämän merkityksellisyydestä ja mielekkyydestä hyvinvoinnin lähteenä näyttäytyy miesten kertomuksissa perheen merkityksen kuvauksissa. Miesten olemassaolon tarkoitus ON perhe, sen osana oleminen, yhteys siihen ja sen parhaaksi toimiminen. Ilman perhettä elämä näyttäytyy turhulta ja tarkoituksettomana: olisi parempi olla kuollut kuin elää erossa rakkaimmistaan. Kun miehet joutuvat pitkäaikaisesti elämään erossa perheestään ilman varmuutta tulevasta, on seurauksena suuri eksistentiaalinen ristiriita. Lopulta tämä kokonaisvaltainen kokemus elämän merkityksettömyydestä on ehkä suurin ja sietämättömin asia ja juurisyy, jolla on merkittävin vaikutus miesten hyvinvointiin. Niin pitkään kuin perhe ei ole luona, tilanne on ratkaisematon ja tyhjyyden tunne pysyy. Miehet yrittävät pysyä toiveikkaina, mutta kuinka pitkään on mielekästä toivoa, jos mikään ei muutu? Käänteisesti perheen merkitys näyttäytyy valtavana onnen tunteena niiden onnekkaiden kohdalla, jotka ovat saaneet perheensä Suomeen.

5.2. Maskuliininen identiteetti

Haastateltujen miesten maskuliininen identiteetti muodostuu monin tavoin suhteessa hyvinvointiin. Edellisessä luvussa esitetyt tilanteet ja kuvaukset hyvinvointivajeista ilmentävät miesten marginaalista asemaa yhteiskunnassa monin tavoin. Tämän voidaan myös ajatella kuvastavan miesten marginaalista asemaa suhteessa valtaväestön miehiin ja yhteiskunnan hegemoniseen maskuliinisuuteen. Maskuliininen identiteetti rakentuu suhteessa ideaaliin maskuliinisuuteen (Cheng 1999, 297). On kuitenkin muistettava, että paikka maskuliinisuuksien hierarkiassa ja sen myötä tuleva asema ja identiteetti rakentuvat myös suhteessa omaan yhteisöön, sukuun, perheeseen ja kulttuuriin. Tutkimuksen miehet siis kamppailevat maskuliinista identiteettiä rakentaessaan sekä valtaväestön että oman yhteisönsä maskuliinisten ideaalien kanssa.

Haastatellut miehet näkevät itsensä erityisesti huolenpitäjinä perheessä. Tätä ylijäräistä huolenpitoa pidetään miehen tehtävänä tilanteessa, jossa perheenjäsenet ovat erossa toisistaan. Mies voi olla puoliso, isä tai vanhempiensa aikuinen lapsi ja yksi sisarus perheessä, mutta kaikissa näissä rooleissa miehet kokevat velvollisuudekseen huolehtia perheestä. Tämä on keskeinen osa haastateltujen miesten kokemusta mieheydestä ja maskuliinista identiteettiä. Kuten aiemmin mainittu, ylijäräinen huolenpito tapahtuu esimerkiksi lähettämällä rahaa perheenjäsenten elinkuluihin, asumiseen, ruokaan, terveydenhoitoon ja koulutukseen. Lisäksi yhteydenpidolla perheenjäseniin otetaan vastuuta lasten (myös sisarusten) kasvatuksesta ja tuetaan puolisoa ja esimerkiksi ikääntyviä vanhempia.

Haastateltavat miehet ovat suurimmaksi osaksi n. 20–40-vuotiaita, ja on huomiota-arvoista, että heillä on eräänlainen tärkeä rooli sukupolvien välissä. He kokevat huolenpitovelvollisuutensa suuntautuvan sekä heitä nuorempiin että vanhempiin perheenjäseniin. Suku ja perhe myös odottavat heiltä sitä. Eräs vasta täysi-ikäistynyt nuori mies näkee roolinsa vastuullisena perheenpäänä. Hän on perheensä vanhin poika ja hänen on huolehdittava paitsi alaikäisistä sisaruksistaan myös vanhemmistaan. Hän kertoo, että kun ikätovereita Suomessa kiinnostaa lähinnä juhliminen, hän miettii alituisen, kuinka parantaa perheensä elämää. Hän on matkustanut Suomeen alaikäisenä yksin, ja kertoo kokeneensa elämässä paljon enemmän kuin tavalliset samanikäiset suomalaiset. Hän toivoo, että hänen lukutaidottomat sisaruksensa ja äitinsä pääsisivät opiskelemaan. Osa miehistä onkin kantanut perheestään vastuuta jo alaikäisinä. Eräs nuori mies kertoo menettäneensä isänsä vuosia sitten Talebanin tappettua tämän, ja hän on omaksunut perheestään vastuussa olevan miehen roolin jo teini-ikäisenä. Hän menee koulupäivän jälkeen töihin, ja tekee töitä yöhön asti ansaitakseen rahaa perheelleen ja voidakseen mahdollistaa perheen yhdistämisen. Samalla hän kertoo kokevansa suuria paineita asemansa ja hänelle säilytetyn vastuun takia.

Ylijäräisen huolenpitäjän asemaan kuuluu jatkuva riittämättömyyden tunne. Miehet kokevat suurta neuvottomuutta tilanteissa, joissa he eivät pysty huolehtimaan esimerkiksi huonoissa oloissa asuvista perheistään, täyttämään vastuutaan isänä, puolisona, veljenä ja poikana. Miehistä ideaalia ylijäräisessä tilanteessa on vaikea täyttää. He eivät pysty lähettämään tarpeeksi rahaa, eivät voi olla auttamassa perhettään käytännön ongelmissa eivätkä tukemaan heitä läsnäolollaan. Yksi mies kertoo, kuinka vaimon ja lasten on Irakissa täytynyt muuttaa vaimon veljen luokse. Kun perhe on saanut kielteisen perheenyhdistämispäätöksen, on vaimon veli suuttunut ja alkanut kohdella heitä hyvin huonosti, niin että he ovat lopulta joutuneet muuttamaan pois, eikä heillä ole enää huolenpitäjää. Tilanne kuvastaa paitsi Suomessa asuvan miehen tuskaa siitä, ettei hän pysty auttamaan perhettään, myös sitä, että huolenpitosuhteet perheissä ja suvuissa muuttuvat, kun perheenpäänä pidetty mies on poissa, ja tämä aiheuttaa usein ristiriitoja. Haastatteluissa toistuvat kuvaukset siitä, kuinka miehet ovat menettäneet aseman, jossa he kykenisivät takaamaan perheensä turvallisuuden.

Tämä ravistelee miesten käsitystä oikeanlaisesta ja kunnollista mieheydestä ja maskuliinisuudesta.

Ylipäättään ylijaraisen suvun ja perheen odotuksia tuntuu olevan mahdotonta täyttää. Miehet kokevat suurta ristiriitaa heihin kohdistettujen odotusten ja todellisuuden välillä – todellisuuden, jossa perheenyhdistämisestä päättävät viranomaiset ja perheenyhdistämisen kriteerien täyttäminen ja rahan ansaitseminen on vaikeaa. Samalla miehet itse ovat Suomessa haavoittuvaisessa asemassa, yksinäisiä ja kärsivät erosta monin tavoin. He itse tarvitsevat tukea. Haastateltavat eivät kuitenkaan kerro, että olisivat mainittavasti saaneet perheiltään tai suvuiltaan tukea. Ylijaraisen huolenpitäjän roolia vaikeuttaa edelleen jo aiemmin mainittu emotionaalinen etäännyminen perheenjäsenistä, joka muodostuu osaksi maskuliinista identiteettiä.

Autonomiata ja toimijuutta pidetään tärkeänä osana ideaalia mieheyttä ja maskuliinisuutta. Kimmelin (1994, 125) mukaan mieheys yhdistetään menestymiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen, kyvykkyyteen, luotettavuuteen ja vastuullisuuteen. Näissä epäonnistuminen syö haastateltavien miesten omanarvontuntoa ja luo marginaalista ja negatiivista maskuliinista identiteettiä.

Myös sukupuoliroolit haastateltavilla miehillä ovat murroksessa. Eräs miehistä on saapunut Suomeen poikansa kanssa, mutta vaimo ja muut lapset asuvat lähtömaassa. Perheenyhdistäminen ei ole onnistunut. Miehen kanssa asuva poika kaipaa jatkuvasti äitiään, johon pidetään yhteyttä etäyhteydellä. Mies kertoo, että vaikka kuinka antaisi energiansa ja rakkautensa lapselle, hän ei voi korvata äitiä.

2000-luvulla sukupuolentutkimuksessa on alettu kiinnittää huomiota niihin olosuhteisiin, tilanteisiin ja rakenteisiin, jotka tuottavat eri sukupuolten edustajille erilaisia pakkomuuton kokemuksia. Myös intersektionaalinen lähestymistapa, jossa yksilöä tai ryhmiä tarkastellaan sukupuolen lisäksi yhdessä muiden kategorioiden, kuten luokan, iän tai etnisyyden tuottamien erojen kanssa, on lisännyt ymmärrystä pakkomuuton kokemusten erilaisuudesta. Tämä on mahdollistanut julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessakin yleisten stereotyyppien haastamisen: on esimerkiksi kyseenalaistettu pakolaisnaisten näkeminen passiivisina uhreina ja yhteisön huolenpitäjinä sekä kyseenalaistettu pakolaismiehiin liitetyt käsitykset uhasta ja väkivallasta. Myös pakolaisten perhesuhteita ja perheestä erossa olemisen kokemuksia on tarkasteltu eri sukupuolten näkökulmista. (Leinonen, Hiitola & Jalagin 2021, 2–5.)

Syrjivien stereotyyppien ohessa samaan aikaan erityisesti nuoret maahanmuuttajamiehet kohtaavat suuria odotuksia perheenjäseniltään, jotka toivovat heidän menestyvän uudessa kotimaassaan. Näistä odotuksista ja ennakkoluuloista johtuen maahanmuuttajamiehiin liittyy korostunut, sukupuolittunut (gender-based) yhteiskunnallisen marginalisoitumisen riski. MiMen-tutkimus on tuonut esille nuoret maahanmuuttajamiehet uhan sijaan haavoittuvaisena ja monin tavoin tukea tarvitsevana ryhmänä. (MiMen 2015, 4, 7.) Tutkimuksessa maahanmuuttajamiehillä nähtiin olevan merkittävä potentiaali huolenpitäjänä yhteisöissään, jos heille annetaan tähän mahdollisuus. Tutkimuksessa haastatellut miehet kokivat, että perheen yhdessä eläminen

mahdollistaisi pidemmän tähtäimen tulevaisuuden suunnittelun. Tutkimuksessa ehdotettiin myös politiikkasuosituksina, että maahanmuuttajien omia yhteisöjä tulisi tukea ja perheenyhdistämistä tulisi helpottaa. (Kivimäki & Matias 2015, 16–30.)

Turtiaisen (2021, myös Turtiainen & Rezai 2018) mukaan nuorten maahanmuuttajamiesten sosiaalinen ja henkilökohtainen identiteetti rakentuvat vahvasti osana sekä paikallista että ylirajaista yhteisöä sekä osana sukupolvien välistä jatkumoa. Heidän hyvinvointinsa edistämiseksi tulisikin vahvemmin ottaa huomioon miesten ylirajaiset vastuut ja velvollisuudet, sukupolvikokemuksiin ja lojaliteetteihin kietoutuva identiteetti, ja menneisyyden traumaattiset kokemukset. Turtiaisen mukaan odotukset omalta ylirajaiselta perheyhteisöltä ovat voimakkaita, ja nuorten miesten lojaalius perheitään kohtaan on suurta. Vanhemmat odottavat nuorilta sosiaalista nousua ja laajennetun perheen elättämistä. Nämä moraaliset ja taloudelliset velvollisuudet perhettä kohtaan ylittävät usein nuorten omat toiveet ja elämänsuunnitelmat. Tämä voi näkyä pyrkimyksenä työllistyä nopeasti, mikä taas saattaa johtaa koulutuksen kesken jäämiseen. Suku- ja perheyhteisö voi myös kontrolloida ja pyrkiä määrittelemään, kenen kanssa miehen tulisi avioitua ja perustaa perhe. Vanhempien vastustamista ei usein nähdä mahdollisena, koska heidän koetaan tehneen suuria uhrauksia lastensa eteen esimerkiksi pelastamalla jälkikasvunsa pakolaisleiriltä ja auttamalla heidät turvalliseen maahan. (Turtiainen 2021, 55–59, Turtiainen & Rezai 2018.)

Yhtäältä ylirajaisessa huolenpidossa ja vastuissa voidaan nähdä miehen perinteinen rooli perheen päänä. Tämä voidaan liittää hegemoniseen maskuliinisuuteen, melko yksiulotteiseen ja ulossulkevaan ”voimakkaan” heteromiehen mieskuvaan. (Connell 1995, 22–27; Aho, Nieminen & Salo 2021 18–20.) Chengin (1999, 300) mukaan hegemonisessa maskuliinisuudessa on viime kädessä kyse vallan saavuttamisesta ja säilyttämisestä. Yhteistä haastateltujen miesten kokemuksille on se, että he kokevat, etteivät pysty täyttämään sitä miehen roolia, jota heiltä odotetaan, ja jota he myös itse (esimerkiksi isänä, puolisona) haluaisivat ottaa. Hegemonisen maskuliinisuuden (Connell 1995, 2000) mukaan miesten voidaan nähdä pudonneen maskuliinisuuksien hierarkiassa alas marginaaliseen maskuliinisuuteen, kun he eivät kykene täyttämään perheen pään roolia alistetussa asemassaan uudessa yhteiskunnassa ja mahdotto- massa perheenyhdistämistilanteessa. Mitä tulee maskuliiniseen asemaan ja valtaan, miehet ovat monin kerroin marginalisoituneita: he ovat menettäneet perinteisen miehen aseman lähtömaassaan ja vanhassa yhteisössään, ja ollessaan erossa perheestään he eivät myöskään voi toimia perheinpäinä uudessa kotimaassaan.

Taloudellisesti heikossa asemassa olevina, potentiaalisesti syrjittyinä ja ihonvä- riltään usein ei-valkoisina haastateltavat miehet ja heidän edustamansa maskuliini- suus ovat monin tavoin alistetussa asemassa suhteessa yhteiskunnan hegemoniseen maskuliinisuuteen, mieheyden ihannekuvaan. Hegemoninen maskuliinisuus taas säi- lyttää valtansa vain sortamalla marginaalisia maskuliinisuuksia, joiden olemassaolo

on viime kädessä sille uhka (Cheng 1999, 301). Valtaväestö ja yhteiskunta instituutioineen näyttää muualta tulleille paikan hierarkian järjestyksessä. Tämä voidaan nähdä yhtenä maahanmuuttajamiesten syrjintää ja rasismia selittävänä logiikkana.

On kuitenkin tärkeää ymmärtää, että maskuliinisuuksien hierarkia rakentuu paitsi ryhmien välillä myös ryhmän sisällä. (Cheng 1999, 298–299.) Esimerkiksi etniseen vähemmistöön kuuluvat miehet voivat olla valtaväestön miehiin suhteessa marginaalissa ja alempia, mutta etnisen ryhmänsä tai maahanmuuttajayhteisön sisällä miehet järjestyvät hierarkioihin uusilla tavoilla, ja syntyy uusia hegemonisia maskuliinisuuksia ja alistussuhteita. Kuten Wallace (1979) kirjoittaa: ”mustat miehet ovat aivan yhtä patriarkaalisia kuin valkoiset miehet”. Alistetussa yhteisössä, esimerkiksi etnisessä vähemmistössä olevilta miehiltä saatetaan ryhmän sisällä myös odottaa korostetun maskuliinista mieheyttä, jolla osoitetaan vastarintaa sortovaltaa, kuten valkoisia miehiä ja näiden instituutioita kohtaan (Cheng 1999, 299). Korostetulla maskuliinisuudella voidaan myös näyttää ja säilyttää omanarvontuntoa.

Tutkimuksessani haastatellut miehet joutuvat omaksumaan monia uusia rooleja esimerkiksi huolehtiessaan kotitaloudesta, ja joidenkin haastateltavien kohdalla ottaessaan hoitaakseen äidin tehtäviä ja roolia. Samalla he itse tarvitsevat paljon tukea vaikeassa elämäntilanteessa ja yhteiskunnan marginaalissa. Hoiva, huolenpito ja haavoittuvuus osana miehisyttä voidaan nähdä osana inklusiivista maskuliinisuutta, joka on nähty avoimempana miehenä olemisen tapana. Inklusiiviseen maskuliinisuuteen on liitetty myös läheisten ihmissuhteiden, tasa-arvoisen parisuhteen ja perheen arvostaminen sekä myönteinen suhtautuminen tunteiden ilmaisemiseen. (Anderson 2009; Aho, Nieminen & Salo 2021, 22–23.) Miesten maskuliinisuus on suuressa muutoksessa.

Samalla voidaan ajatella, että nykyajan Suomessa perhekeskeinen maskuliinisuus, varsinkin yhdistettynä keskiluokkaisuuteen on yksi hegemonisen maskuliinisuuden moderni ilmentymä, joka luo uusia hierarkioita. Edellisiä sukupolvia sallivampi suhtautuminen tunteisiin, ajan viettäminen perheen kanssa ja lasten hoitaminen sekä taloudellisesti hyvä asema työelämässä ja sillä perheen hyvinvoinnin turvaaminen on yleinen mieheyteen liitetty unelma ja ideaali, vaikka perheettömyys ja sinkkuus ovatkin hyväksytympiä ja tavallisempia elämäntapoja kuin aikaisemmin. Tahattomasta lapsettomuudesta kärsivät tutkimusten mukaan Suomessa ja muissa Pohjoismaissa erityisesti vähemmän koulutetut ja pienituloiset miehet, ja tätä on selitetty mm. koetulla epävarmuudella ja vähäisillä taloudellisilla resursseilla (Jalovaara, Neyer & Andersson 2017). Kantaväestön syrjäytymisuhan alla olevat miehet sijoittuvat varmasti monilla eri maskuliinisuuksien kentillä eri paikkoihin maahanmuuttajamiesten kanssa, mutta jotain yhteistäkin heillä voidaan nähdä olevan. Myös heidät voidaan sijoittaa maskuliinisuuksien hierarkiassa marginaaliseen asemaan suhteessa perheelisyyden ideaaliin. Perhekeskeinen keskiluokkainen maskuliinisuus on yhdistetty Andersonin (2009) inklusiiviseen maskuliiniseen, jota on pidetty sallivampana ja vähem-

män ulossulkevana maskuliinisuuden lajina. Näennäisen pehmeä perhemaskuliinisuuden ideaali voi kuitenkin hegemonisuudessaan olla vahvistamassa niiden miesten marginalisoitumista, jotka eivät syystä tai toisesta tätä ideaalia täytä ja jäävät unelmastaan paitsi. Heihin lukeutuvat myös pitkäaikaisesti perheestään erossa elävät, perheenyhdistämisessä epäonnistuneet maahanmuuttajamiehet.

Miesten hyvinvointi ja maskuliininen identiteetti kietoutuvat toisiinsa. Kokemus omasta mieheydestä ristiriitaisten odotusten ja vaatimusten paineen alla, rajoittunut autonomia ja toimijuus sekä oman elämän merkityksellisyyttä haastava tilanne, jossa tavoiteltu onni, perheen yhdistäminen on vaikeasti saavutettavissa, voidaan nähdä osana hyvinvoinnin *being*-ulottuvuutta. Maskuliininen identiteetti sijoittuuakin luontevasti Allardtin ja myöhemmin Martelan (2022) määrittelemän hyvinvoinnin *being*-ulottuvuuden sisälle. Kuten aiemmin mainittu, *being* liittyy tarpeisiin, jotka tyydytyvät, kun ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa maailmaa, yhteiskuntaa ja luontoa. Nämä tarpeet toteutuvat, kun ihminen kokee itsensä ja häntä arvostetaan korvaamattomana, ainutlaatuisena persoonana ja yksilönä, ja hänellä on mahdollisuus toteuttaa itseään. Jos nämä tarpeet eivät tyydyty, ihminen kokee vieraantumista. (Uusitalo ym. 2022, 30; Uusitalo & Simpura 2020, 580–581.) On ymmärrettävää, että osa miehistä kokee katkeruutta yhteiskuntaa kohtaan, joka monin tavoin vaikeuttaa heidän perheensä yhteen pääsemistä. Maskuliinisen identiteetin kannalta keskeisin asia, perhe - josta he kokevat olevansa vastuussa ja haluavat pitää huolta, ja jonka kanssa eläminen selkiyttäisi heidän asemaansa ja rooliaan miehenä yhteisössä - on riistetty heiltä, mikä vaikuttaa vakavasti miesten omanarvontunteeseen ja voi johtaa marginalisoitumiseen, vieraantumiseen yhteiskunnasta ja myös omasta yhteisöstä.

6. YHTEENVETO

Tutkimuksessani olen tarkastellut maahanmuuttajamiesten hyvinvointia ja maskuliinista identiteettiä ylirajaisessa kontekstissa perheestä erossa olemisen kokemusten kautta. Monet haastateltavista ovat hakeneet perheenyhdistämistä, mutta prosessin kestäessä tai epäonnistuessa he ovat joutuneet olemaan perheestään erossa useita vuosia.

Pitkäaikainen perheestä erossa oleminen ja vaikeaksi tehty perheenyhdistämisprosessi näkyvät miesten hyvinvoinnissa monin tavoin. Huoli turvattomissa oloissa olevista läheisistä aiheuttaa miehissä suurta stressiä ja mielenterveyden ongelmia, kuten ahdistusta, masennusta ja unettomuutta. Moni kokee syvää yksinäisyyttä ja toivottomuutta ajaututtuaan tilanteeseen, jossa he eivät saa perhettään luokseen, mutta eivät myöskään itse voi palata lähtömaahan perheensä luo vainon takia. Raha ja sen puute aiheuttavat jatkuvaa ja pitkäaikaista stressiä. Miehet tarvitsevat rahaa kallista perheenyhdistämisprosessia varten ja lähettääkseen rahaa perheelleen ulkomaille. Ylirajainen suku ja perhe myös odottavat heiltä tätä. Miehet tinkivät omista tarpeistaan jopa terveytensä kustannuksella ja rahapula näyttäytyy myös korostuneena sosiaaliseen palveluntarpeena. Tiiviistä yhteydenpidosta huolimatta miehet kokevat etäännyneensä emotionaalisesti kaukana asuvista perheenjäsenistään, mikä aiheuttaa suurta surua ja tuskaa.

Niin sanotut ”mahdottomat tilanteet” eli ylitsepääsemättömän vaikeaksi tehty perheenyhdistämisprosessi korkeine tulovaatimuksineen ja kustannuksineen, ahtaine perhekäsityksineen sekä käytännön haasteineen riistävät miehiltä mahdollisuuden saada perhe luokseen, vaikka he yrittäisivät kaikkensa. Miehet kokevat menettäneensä autonomian omasta ja perheensä elämästä, kun viranomaisilla on valta päättää heidän perheensä tulevaisuudesta. Autonomian menettäminen näkyy toivottomuutena, voimattomuutena ja katkeroitumisena, mikä vaikuttaa miesten hyvinvointiin ja maskuliiniseen identiteettiin kielteisesti. Voimia haastavaan tilanteeseen miehet saavat ystäviltään sekä uskonnosta ja mielekkäästä tekemisestä, kuten työstä, opiskelusta ja treenaamisesta.

Elämän kokeminen merkityksellisenä ja mielekkäänä on tärkeä osa hyvinvointia. Miesten oman elämän merkitys ja omanarvontunto muodostuvat suhteessa perheeseen. Miesten maskuliininen identiteetti näyttäytyykin vahvasti suhteessa perheeseen ja huolenpitoroolin kautta. Miehet kokevat itsensä ensisijaisesti perheestään huolta pitäväksi, vastuullisiksi toimijoiksi. He tekevät kaikkensa saadakseen perheensä luokseen, tukevat taloudellisesti yllirajaista perhettään sekä osallistuvat lasten ja nuorempien sisarusten kasvatukseen pitämällä säännöllisesti yhteyttä perheeseen. Heidän huolenpitovelvollisuutensa aikuisina miehinä suuntautuu sekä nuorempaan sukupolveen eli lapsiin ja nuoriin sisaruksiin että vanhempaan sukupolveen eli esimerkiksi omiin vanhempiin tai isovanhempiin. Perhekäsitys on usein suomalaisten viranomaisten suppeaa ydinperhekäsitystä laajempi, mikä tuo ongelmia perheenyhdistämisprosessissa.

Kokemus omasta mieheydestä näyttäytyy kuitenkin jatkuvan riittämättömyyden kautta: he eivät pysty vastaamaan yllirajaisen perheen ja suvun jäsenten odotuksiin eivätkä myöskään saavuttamaan omaa unelmaansa perheenyhdistämisestä. Hyvinvoinnin ulottuvuuksien kautta tarkasteltuna he sijoittuvat lähes kaikilla mittareilla yhteiskunnan marginaaliin. Samalla heidän asemansa perheessä ja yhteisössään osana perhettä on uhattuna. Suhteessa ideaalimaskuliinisuuteen he ovat marginalisoituneita niin oman yhteisönsä kuin valtaväestönkin silmissä. Erossa eläminen muuttaa huolenpitosuhteita ja sukupuolirooleja: miehet saattavat ottaa stereotyyppisiä naisen tai äidin tehtäviä hoitaakseen ja toisaalta luovuttavat huolenpitovastuuta perheensä kanssa samassa maassa asuville muille perheenjäsenille tai sukulaisille. Niiden kohdalla, jotka ovat saaneet perheen luokseen, ruumiillistuu unelma miehenä olemisesta isänä, puolisona tai muuna perheenjäsenenä, joka lopulta kykenee jakamaan arkeaan perheensä kanssa ja huolehtimaan heistä. Yllirajaisessa kontekstissa maskuliininen identiteetti ja miesten hyvinvointi kietoutuvat toisiinsa. Mies, joka ei pysty elämään perheensä kanssa eikä pitämään heistä huolta ei voi hyvin.

Viimeistelen graduani syksyllä 2023, jolloin Suomen uusi Petteri Orpon johtama hallitus on alkanut toteuttaa hallitusohjelmaansa, johon liittyy useita maahanmuuttoon liittyviä tiukennuksia. Aikana, jolloin maailmassa on vaikein pakolaistilanne sitten toisen maailmansodan, hallitus aikoo pienentää vuosittaista pakolaiskiintiötä, kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten määrää 500 henkilöön. Amnesty Suomen osasto mainitsi oivaltavasti vertailukohtana, että Suomen kansallisteratterin pääsalin katsomoon mahtuu lähes kaksinkertainen määrä ihmisiä (Amnesty 2023). Myös pysyvän oleskeluluvan ja kansalaisuuden vaatimuksia tiukennetaan ja perheenyhdistämistä vaikeutetaan edelleen. Perheenyhdistämiseen vaadittavat tuloajat ovat kiristyneet viime vuosina, ja esimerkiksi omat sosiaalityöntekijän nettotuloni eivät riittäisi puolison ja kahden lapsen saamiseksi Suomeen. Paitsi, että politiikka on humanitaarisesti kestänyt, on maahanmuuton vaikeuttaminen uhka ikäänty-

välle ja talouden kestävyysvajeen kanssa kamppailevalle Suomelle. Myös elinkeinoelämä on ollut huolissaan Suomen nihkeästä suhtautumisesta maahanmuuttoon ja viestistä, jonka Suomi maailmalle antaa (EVA 2023).

Tutkimukseni tulokset vahvistavat aikaisempien tutkimusten löydöksiä. Perheistään eroon joutuneiden miesten katkeroituminen ja syrjäytyminen on asia, johon tulee suhtautua vakavasti. Perheenyhdistämisessä epäonnistuneet miehet kärsivät usein myös köyhyydestä, yksinäisyydestä ja mielenterveysongelmista. Miehet, jotka joutuvat tahattomasti osattomiksi perheonnesta ja kokevat tässä tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti viranomaisten taholta, eivät välttämättä koe suomalaista yhteiskuntaa omakseen. Jos ilmiö laajenee edelleen nykyisestä, tällä voi olla vaikutuksia yhteiskuntarauhaan, ja jopa miesten radikalisoitumisen riski on olemassa.

Monet haastatteluissa ja kirjallisuudessa esiintyvistä aiheista muistuttivat työssä kohtaamistani asioista. Käyttämäni valmis haastatteluaineisto oli rikas, mutta samalla jäin itse paitsi kohtaamisista haastateltavien kanssa enkä voinut vaikuttaa haastattelujen sisältöön oman kysymyksenasettelun kautta. Laadullinen sisällönanalyysi analyysimetodina toimi hyvin ja onnistuin mielestäni käyttämään sitä systemaattisesti ja tarkasti.

Frank Martelan Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksista kehittämä hyvinvoinnin malli osoittautui kokonaisvaltaiseksi lähestymistavaksi, johon oli luontevaa liittää myös maskuliinisen identiteetin tarkastelu. Samalla alkuperäisen Allardtin mallin pohjalla olevat ajatukset tuntuvat edelleen tässä ajassa tuoreilta ja relevanteilta. Tutkielmani keskeinen anti tieteelle onkin ehkä Martelan hyvinvointiteorian soveltaminen, jota ei tietääkseni ole sellaisenaan tehty.

Tutkielman teon myötä heräsi uusia kysymyksiä, joista olisi jatkotutkimuksen aiheiksi. Olisi tärkeää tutkia, miten sosiaalityössä tuetaan perheitä (tai yksin asuvia miehiä) perheenyhdistämisprosessissa. Samoin olisi tärkeää selvittää, miten palvelut kykenevät vastaamaan ylijaraisen perhetilanteen aiheuttamiin hyvinvoinnin ja identiteetin ongelmiin, joita pro graduni ja aikaisempi tutkimus on nostanut esille. Ylijaraisuus maahanmuuttajaperheiden elämän reaalisenä olosuhteena ja kontekstina tulisi ylipäänsä tiedostaa ja tunnustaa nykyistä paremmin palveluissa ja päätöksenteossa.

LÄHTEET

- Aaltio, Elina (2013) *Hyvinvoinnin uusi järjestys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Aho, Timo, Nieminen, Jiri & Salo, Arttu (toim.) (2021) *Miestutkimuksen metodologiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Allardt, Erik (1975) *Att ha, att älska, att vara: om välfärd i Norden*. Lund: Argos. Suomeksi ilmestynyt: Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- Allardt, Erik (1993) *Having, loving, being: An alternative to the Swedish model of welfare research*. Teoksessa: Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (toim.) (1993) *The quality of life*. Clarendon Press, 88–94.
- Amnesty (2023) Amnesty Suomen julkaisu Facebookissa 31.8.2023 hallituksen suunnitelmista pienentää pakolaiskiintiö 500 henkilöön. <https://www.facebook.com/amnestyfinland/?locale=fi_FI> Luettu 12.9.2023.
- Anderson, Eric (2009) *Inclusive Masculinity*. London & New York: Routledge.
- Antonovsky, Aaron (1985) *Health, Stress, and Coping*. San Francisco, London: Jossey-Bass Publishers.
- Baldwin, J. (1963) *Fire next time*. Boston: Dial.
- Bardy, Marjatta (2010) *Hiiliepookin jälkeinen sivilisaatio? Julkaisussa: Bardy Marjatta, Parrukoski, Sanna (toim.) (2010) Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle*. Sivut 40–45. Helsinki: Terveysten ja Hyvinvoinnin laitos.
- Basch, Linda G., Glick-Schiller, Nina & Blanc, Cristina Szanton (1994) *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*. Basel: Gordon and Breach Science.
- Boccagni, Paolo (2022) *Transnational migration and homemaking*. Teoksessa: Yeoh, Brenda S.A. & Collins, Francis L. (toim.) (2022) *Handbook on Transnationalism*. Northampton: Edward Elgar Publishing. E-kirja.
- Bourdieu, Pierre (1998) *Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos: *Raisons pratiques. Sur la theorie de l'action* (1994) Käännös Mika Siimes).
- Cheng, Cliff (1999) *Marginalized masculinities and Hegemonic Masculinity: An Introduction*. *The Journal of Men's Studies*, 7(3), 295–315.
- Coleman, James (1971) *Resources for Social Change*. New York: John Wiley & Sons.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Connell, R. W. (1995) *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. (2000) *The men and the boys*. Sydney: Allen and Unwin.
- Doyal, Len & Gough, Ian (1991) *A Theory of Human Need*. Houndmills,

- Basingstoke, Hampshire & London: Macmillan.
- Elovainio, Marko & Komulainen, Kaisla (2023) Yksinäisyys, sosiaalinen eristyneisyys ja terveys. *Läketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 2023; 139(7): 571–6.
- Eurostat (2015) *Quality of Life in Europe. Facts and Views*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
<<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-05-14-073>> Luettu 23.3.2023.
- EVA (2023) Maahanmuutto on hallitusohjelman heikoin lenkki. Elinkeinoelämän valtuuskunnan blogi 21.6.2023, kirjoittajana EVA:n johtaja Emilia Kullas.
<<https://www.eva.fi/blog/2023/06/21/maahanmuutto-on-hallitusohjelman-heikoin-lenkki/>> Luettu 12.9.2023.
- Fingerroos, Outi, Tapaninen, Anna-Maria & Tiilikainen, Marja (toim.) (2016) *Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi*. Tampere: Vastapaino.
- Glick-Schiller, Nina & Fouron, Georges Eugene (2001) *Georges woke up laughing. Long-distance nationalism & the search for home*. Durham: London.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (2003) *Kulttuuri, paikka ja identiteetti*. Teoksessa: Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (2003) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Helne, Tuula (2022) Voicing relationality: the nature connectedness of young Finnish adults in the promotion of sustainability. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 18 (1), 220–230.
- Helne, Tuula (2023) Edelläkävijä Erik Allardt: Miksi Allardtin hyvinvointiajattelu sopii nimenomaan kestäväen hyvinvoinnin tutkimukseen?
Yhteiskuntapolitiikka: 88 (2023): 2 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023041937710>> Luettu 8.8.2023.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli (2021) *Puristuksissa? Nuoret ja kestäväen hyvinvoinnin ehdot*. Helsinki: Kela.
- Helne, Tuula, Hirvilammi, Tuuli & Laatu, Markku (2012) *Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Helsingin Sanomat (2021) *Perheenyhdistäminen on tehty laissa hyvin vaikeaksi*. Lukijan mielipide 30.3.2021. <<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007888655.html>> Luettu 29.3.2023.
- Helsingin Sanomat (2022) *Pakolaislasten perheenjäsenet tarvitsevat apua perheenyhdistämisessä*. Lukijan mielipide 8.5.2022.
< <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008780127.html> > Luettu 29.3.2023.
- Helsingin Sanomat (2023) *Javid Zamani ei käy töiden jälkeen missään, eikä tapaa ketään: "Minulla ei ole elämää"*. Artikkelii.
<<https://www.hs.fi/kotimaa/turku/art-2000009484782.html>> Luettu 30.3.2023.
- Hibbins, Raymond & Pease, Bob (2009) *Men and Masculinities on the Move*. Teoksessa: Donaldson, Mike, Hibbins, Raymond, Howson, Richard & Pease, Bob (toim.) (2009) *Migrant Men: Critical Studies of Masculinities and the Migration Experience*. Oxfordshire: Taylor & Francis.
- Hiitola, Johanna (2021a) Family separation and everyday (in)security in the lives of unaccompanied refugee minors, *Oñati Socio-Legal Series*, 11(4), pp. 1012–1035.
<<https://opo.iisj.net/index.php/ols/article/view/1199>> Luettu 10.8.2023.

- Hiitola, Johanna (2021b). Pakolaisten toimijuus erossa perheestä. Teoksessa: Matthies, Aila-Leena, Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) (2021) Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 118–136.
- Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) (2018) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino.
- Hiitola, Johanna & Vähä-Savo, Valtteri (2021) Genres of Departure: Forced Migrants' Family Separation and Personal Narratives. *Nordic Journal of Migration Research*, 11(3), pp. 235–249. <<http://doi.org/10.33134/njmr.372>> Luettu 10.8.2023.
- Hiitola, Johanna, Turtiainen, Kati & Vuori, Jaana (2020) Small agency and precarious residency in Afghan refugee families. Teoksessa: Hiitola, Johanna, Turtiainen Kati, Gruber, Sabine & Tiilikainen, Marja (toim.) (2020) Family life in transition: Borders, transnational mobility and welfare society in Nordic countries. London: Routledge, 176–187.
- Hyvä tieteellinen käytäntö (2023). Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). <<https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>> Luettu 13.9.2023.
- Jalovaara, M., Neyer, G. & Andersson, G. (2017) Education, gender, and cohort fertility in the Nordic countries. *European Journal of Population* 2017: 1–24.
- Johansson, Sten (1970) Om levnadsnivåundersökningen. Utkast till Kapitel 1 och 2 i betänkande att avgivas av Låginkomstutredningen. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Jokinen, Arto (2000) Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.
- Jokiranta, Harri (2003) Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa. *Acta Universitas Tamperensis* 966. Tampere: Tampere University Press.
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Luettu 13.9.2023.
- Karisto, Antti (2008) Hyvinvoinnin käsite on hukassa. *Hyvinvointikatsaus* 2008; 2: 28. Tilastokeskus.
- Kermit, P. (2009) Cochlear implants, linguistic rights and "open future" arguments. Teoksessa: Kristiansen, K., Vehmas, S., Shakespeare, T. (toim.) (2009) *Arguing about Disability. Philosophical Perspectives*. London: Routledge.
- Kimmel, M. S. (1994) Masculinities as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. Teoksessa: Kaufman, Brod & M. (toim.), *Theorizing masculinities* (pp. 119- 141), Newbury Park, CA: Sage.
- Kivijärvi, Antti & Mathias, Kai (2015) Love or Anarchy? Emotional Bonds and Well-Being of Young Migrant Men. Teoksessa: Final Synthesis Report. Experiences of Young Migrant Men and Their Well-Being. An Empirical Study from Seven European Countries. The Project Migrant Men's Well-Being in Diversity (MiMen). Hampuri: CJD Hamburg.

- <http://hummedia.manchester.ac.uk/schools/law/main/cccj/mimen_final_synthesis_report%20_dec_15-v1.pdf> Luettu 23.3.2023.
- Lahtinen, Petri (2023) Eudaimonia ja hyveellisyys Aristoteleen oikeudenmukaisuusajattelussa. Blogiteksti.
<<https://www.globalvisions.fi/2023/06/12/eudaimonia-ja-hyveellisyys-aristoteleen-oikeudenmukaisuusajattelussa/>> Luettu 26.9.2023.
- Latomaa, Timo (2006) Ymmärtävä psykologia: Psykologia rekonstruktivisena tieteenä. Teoksessa: Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) (2006) Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen. Vantaa: Dialogia Oy.
- Leinonen, Johanna, Hiitola, Johanna & Jalagin, Seija (2021) Pakkomuuton sukupuoli. Pääkirjoitus. Sukupuolentutkimus, 34(2021) 3. Sivut 2–5.
- Leinonen, Johanna, Pellander, Saara & Hiitola, Johanna (2019) Suomen perheenyhdistämispolitiikka voi traumatisoida pakolaisperheitä uudelleen. Kirjoitus Liikkeessä yli rajojen -blogissa 26.2.2019.
<<https://liikkeessaylirajojen.fi/suomen-perheenyhdistamispolitiikka-voi-traumatisoida-pakolaisperheita-uudelleen/>> Luettu 28.3.2023.
- Leinonen, Johanna & Pellander, Saara (2020) Temporality and everyday (in) security in the lives of separated refugee families. Teoksessa: Hiitola, Johanna, Turtiainen, Kati, Gruber, Sabine & Tiilikainen, Marja (toim.) (2020) Family life in transition: Borders, transnational mobility and welfare society in Nordic countries. London: Routledge, 118–128.
- Levitt, Peggy (2004) Transnational Migrants: When "Home" Means More Than One Country. Artikkelit Migration Policy Institutin sivuilla.
< <https://www.migrationpolicy.org/article/transnational-migrants-when-home-means-more-one-country>> Luettu 14.8.2023.
- Maahanmuuttovirasto (2023) Perheenyhdistäminen.
<<https://migri.fi/perheenyhdistaminen>> Luettu 28.3.2023.
- Mankki, Laura (2021) "Tiesin, etten ole tervetullut" - Maahanmuuttajataustaisten miesten rodullistetut mieheydet ja pieni toiminta ryhmäkeskustelussa ja yksilohaastatteluissa. Teoksessa: Aho Timo, Nieminen Jiri & Salo Arttu (toim.) (2021) Miestutkimuksen metodologiaa. Vastapaino: Tampere.
- Martela, Frank (2022) Hyvinvoinnin mittaaminen edellyttää hyvinvoinnin teoriaa. Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet päivitettyinä nykyaikaan. Yhteiskuntapolitiikka 87 (2022): 5–6.
- Migri (2023) Maahanmuuttoviraston internetsivut: Käsittelymaksut ja maksaminen.
< <https://migri.fi/kasittelymaksut-ja-maksaminen>> Luettu 28.9.2023.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994) Qualitative data analysis. 2. painos. California: Sage.
- MiMen (2015) Final Synthesis Report. Experiences of Young Migrant Men and Their Well-Being. An Empirical Study from Seven European Countries. The Project Migrant Men's Well-Being in Diversity (MiMen). Hampuri: CJD Hamburg.
<http://hummedia.manchester.ac.uk/schools/law/main/cccj/mimen_final_synthesis_report%20_dec_15-v1.pdf> Luettu 23.3.2023.
- Nickerson, A., Bryant, R.A., Steel, Z., Silove, D. & Brooks R. (2010) The impact of fear for family on mental health in a resettled Iraqi refugee community. Journal of Psychiatric Research, 44(4): 229–235. DOI:
<<https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2009.08.006>> Luettu 14.8.2023.

- Nieminen, Jiri (2023) Maskuliininen pääoma hyvässä ja pahassa sekä sosiaalityön tutkimuksessa. *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus*, 31(2), 182–198. <<https://doi.org/10.30668/janus.115796>> Luettu 15.8.2023.
- Nussbaum, Martha (2001) *Women and Human Development: The Capabilities Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paul, Anju M. (2022) Connecting more than the origin and destination: multinational migration and transnational ties. Teoksessa: Yeoh, Brenda S.A. & Collins, Francis L. (toim.) (2022) *Handbook on Transnationalism*. Northampton: Edward El-gar Publishing. E-kirja.
- Perttula, Juha (2006) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa: Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) (2006) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Vantaa: Dialogia Oy.
- Pietikäinen, S., Dufva, H. & Laihiala-Kankainen, S. (2002) Kieli, kulttuuri ja identiteetti – Ääniä Suomenniemeltä. Teoksessa: Laihiala-Kankainen, S., Pietikäinen, S. & Dufva, H. (toim.) (2002) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Saukkonen, Pasi (2020) *Suomi omaksi kodiksi. Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sen, Amartya (1999) *Development as freedom*. New York: Knopf.
- Sisäministeriö (2023) *Turvapaikanhakijat ja pakolaiset*. <<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>> Luettu 28.3.2023.
- Sotkasiira, Tiina (2018) Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa: Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) (2018) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino.
- Sotkasiira, Tiina (2021) ”En haluaisi olla yksin tullut nuori mies.” Pakkomuuttajien vastaanottamisen ehdot maaseudulla. *Sukupuolentutkimus*, 34 (2021) 3, s. 20–32.
- Stiglitz, Joseph, Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul (2009) *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>> Luettu 7.3.2023.
- Suomalaisten hyvinvointi (2022) THL. Julkari: <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-996-2>> . Luettu 21.3.2023.
- Suomen pakolaisapu (2023) *Oikeus olla yhdessä -kampanja*. <<https://pakolaisapu.fi/oikeusollayhdessa/>> Luettu 28.3.2023.
- Särkkä, Martti, Turtiainen, Kati & Päivinen, Kaarina (2022) Verkostotyön menetelmä maahanmuuttaneiden parissa tehtävässä aikuissosiaalityössä. AIKUMETOD-tutkimushankkeen aikuissosiaalityön mallinnukset. Kokkola: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylän yliopisto. <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/85931>> Luettu 21.3.2023.
- THL (2023) *Terveys ja hyvinvoinnin laitos. Perheenyhdistäminen ja kotoutuminen*. <<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen>>

- moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/perheenyhdistaminen> Luettu 28.3.2023.
- Tieteenfilosofiset suuntaukset (2015) Jyväskylän yliopisto. Koppa. Menetelmäpolkuja humanisteille. Tieteenfilosofiset suuntaukset. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset>> Luettu 25.8.2023.
- Tittmuss, Richard (1968) *Commitment to Welfare*. London: George Allen and Unwin Ltd.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turtiainen, Kati (2021) Pakolaistaustaisten nuorten miesten tulevaisuuden suunnittelu sosiaalisen ja henkilökohtaisen identiteetin ristipaineessa. *Sukupuolentutkimus*, 34 (2021) 3, s. 55–59.
- Turtiainen, Kati, Hiitola, Johanna, Gruber, Sabine & Tiilikainen, Marja (2020) Esipuhe. Teoksessa: Hiitola, Johanna, Turtiainen, Kati, Gruber, Sabine & Tiilikainen Marja (toim.) (2020) *Family life in transition: Borders, transnational mobility and welfare society in Nordic countries*. London: Routledge, s. 1–9.
- Turtiainen, Kati & Rezai, Jassin (2018) Valoa tunnelin päässä: Tunnustussuhteet nuoren kertomuksessa. Teoksessa: Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) (2018). *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino.
- Uusitalo, Hannu & Simpura, Jussi (2020) Erik Allardt hyvinvoinnin tutkijana. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (2020): 5–6.
- Uusitalo, Hannu, Simpura, Jussi, Saari, Juho & Laihiala, Tuomo (toim.) (2022) *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys. Allardt-hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017*. Helsinki: Into kustannus Oy.
- Vertovec, Steven (2009) *Transnationalism*. London & New York: Routledge.
- Vähänen, Kerttu (2019) Työ voi olla onnen lähde, kun siihen liittyy päämäärän saavuttamisen tunne. *TTT (Työ, terveys, turvallisuus) -lehti*. 9.4.2019. <<https://tttlehti.fi/tyo-voi-olla-onnen-lahde/>> Luettu 16.3.2023.
- Yeoh, Brenda S.A. & Collins, Francis L. (toim.) (2022) *Handbook on Transnationalism*. Northampton: Edward Elgar Publishing. E-kirja.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020) *Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitys: Lapsen oikeudet eivät toteudu perheenyhdistämispäätöksissä*. <<https://syrjinta.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-selvitys-lapsen-oikeudet-eivat-toteudu-perheenyhdistamispaatoksissa>> Luettu 28.3.2023.
- YLE (2022) Yllätkö sinä tuloihin, joita maahanmuuttajalta vaaditaan? Suomi kärvistele työvoimapulassa, mutta oleskeluluvat ovat nyt entistä tiukemmassa. Artikkelin 10.5.2022. <<https://yle.fi/a/3-12439239>> Luettu 29.3.2023.

Käytetyt aineistot

- Hiitola, Johanna (Siirtolaisuusinstituutti) & Leinonen, Johanna (Siirtolaisuusinstituutti) & Karimi, Zeinab (Siirtolaisuusinstituutti) (2018–2020)

Pakkomuuttajien kokemuksia perheen yhdistämisestä 2018–2020 (sähköinen tietoaaineisto). Versio 1.0 (2022-11-30). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (jakaja). <<http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3652>>

AIKUMETOD (2021–2022) Haastatteluaineisto. Aikuissosiaalityön menetelmien vaikuttavuus -hanke 2021–2022. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.